

רחיצת כל גופו ביום טוב (ויבוארו השיטות השונות בגדר 'שוה לכל נפש')

א. פתיחה

נשאלתי פעמים רבות האם מותר להתקלח ביו"ט במים חמים וביחוד הדבר נצרך כשיו"ט צמוד לשבת, וכ"ש כשיו"ט ראשון של רה"ש חל ביום ה' שאז יחד עם שבת ישנם ג' ימים רצופים. והשאלה מתפרטת לכמה אפשרויות והיינו להתקלח במים שהתחממו בדוד חשמל לפני יו"ט, ולהתקלח במים שהתחממו בדוד שמש לפני יו"ט או ביו"ט ולהתקלח במים שהתחממו ביו"ט בדוד חשמל (וכגון שכיון מבעו"י את שעון הדוד כך שהדוד ידלק ביו"ט).

והנה על פניו הדבר נראה פשוט שהרי כתב השו"ע (סי' תקיא סע' ב) "מותר להחם ביו"ט מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו, אפי' אינו רוחצו בבת אחת. אבל במים שהוחמו מעיו"ט מותר לרחוץ כל גופו אפי' כאחד, מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור". והרמ"א הוסיף "ויש אוסרים בכל ענין וכן נוהגין". וא"כ במים שהתחממו ביו"ט בדוד חשמל אסור לכו"ע, ובמים שהתחממו מבעו"י לנוהגין ע"פ השו"ע יהיה מותר לרחוץ בהם ולנוהגים ע"פ הרמ"א יהיה אסור לרחוץ במים (וכל מה שהיה לנו לדון הוא רק במים שהתחממו ביו"ט בדוד שמש אם נחשבים שהתחממו ביו"ט או כמים שהתחממו בעיו"ט).

ובאמת כ"נ מדברי כמה מגדולי הפוסקים בדורות האחרונים שנטו בזה לאיסור כנ"ל דכ"כ הגרע"י זצ"ל בחזו"ע (יו"ט עמ' מא) שרחיצת כל גופו אינה בגדר "שוה לכל נפש" ולכן אין להתיר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו ביו"ט. וכ"כ הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני יו"ט עמ' קכב), שו"ת מים חיים (הלוי או"ח סי' כט), נטעי גבריא אל (יו"ט פל"א סע' א), הגרמ"מ קרפ שליט"א (הלכות חג בחג יו"ט ח"א עמ' רד) ועוד פוסקים שרחיצת כל גופו אינה נחשבת 'שוה לכל נפש' ואין להתיר רחיצת כל גופו בחמין ביו"ט, וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סו"ס קנה).

אמנם בענ"ד אחר העיון בסוגיא דידן נראה לכאור' שבימנו השתנתה המציאות מכמה פנים וממילא גם השתנה הדין להיתר בחלק מהמקרים, ובס"ד נבאר דברינו והי"ת יצילנו משגיאות ויורנו בדרך אמת.

ב. מחלוקת הראשונים בביאור דין רחיצת כל גופו ביו"ט

ישנן שתי שיטות בראשונים ביסוד איסור רחיצה ביו"ט, י"א שהוא משום שרחיצת כל גופו אינה דבר ה"שוה לכל נפש, וי"א שהוא משום גזירת מרחצאות וכדלקמן.

במשנה ביצה (כא ב) "ב"ש אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ ראויין לשתייה וב"ה מתירין". וכתבו התוס' (ד"ה לא) "...וב"ה מתירין ודוקא לרגליו אבל לכל גופו מודה דאסור דדבר ה"שוה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגין אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש". ומבואר מתוס' שב"ה התירו רק לרחיצת ידיו ורגליו אך לצורך רחיצת כל גופו אסור לחמם מים ביו"ט וזאת משום שרחיצת כל גופו אינה דבר ה"שוה לכל נפש.

וכן דעת היראים (סי' דש), עיטור (הל' יו"ט קמט טור ב ועי' בהגות פתח הדביר ס"ק ו וס"ק ט שביאר כן בכוונת דבריו), ר' פרץ (הגהות סמ"ק סי' קצד ס"ק יג), רא"ש (שבת פ"ג ס"ס ז), מרדכי (ביצה סי' תרפ), הגהות אשר"י (ביצה פ"ב סי' טו) ועו"ר שהאיסור ברחיצת כל גופו משום שאינה שוה לכל נפש וחימום מים ביו"ט לצורכה אסורה מדאו'.

ובירושלמי איתא (שבת פ"ג ה"ג) "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא מותר לשתות ואסור לרחוץ, א"ל אם תראה סריס מחבק עם אשתך שמא אינו רע לך, א"ל אין, א"ל ומכי הוא לה כלום, אמר לו שלא תתפריץ, אמר ליה והכא שלא יתפרצו. כיון שיצא אמרו לו תלמידיו רבי לזה דחיתה בקנה לנו מה את משיב, אמר להם והלא כבר נאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". ומסיום דברי הירושלמי משמע שהאיסור הוא משום דאינו שוה לכל נפש והוא ממש כשיטת התוס' ביצה הנ"ל, וכ"כ הקרבן עדה (ד"ה אך אשר) והפנ"מ (ד"ה והלא כבר) בכוונת הירושלמי, וכ"כ התוס' בשבת (לט ב ד"ה וב"ה) ז"ל "ואומר ר"י בשם ריב"א דרחיצה אינה אלא לתענוג ואסורה כמו מוגמר דאסור בפ"ק דכתובות משום דאין שוה לכל נפש וכן משמע בירושלמי דהיינו טעמא דרחיצה".

[ונלענ"ד להביא ראיה נוספת לכך שאיסור חימום לצורך רחיצת כל גופו הוא מדאו' והוא ע"פ מה שראיתי במכילתא דרשב"י (פ"ב פס' טז) בלימוד היתר מלאכה ביו"ט ז"ל "מנין לעושה מדורה ומתחמם כנגדה ומחמין לו חמין ומרחץ בהם פניו ורגליו ומרחץ בהם את התינוק ת"ל לכם לכל שהוא צורכם" וממה שהתירו לו רק לפניו ידיו ורגליו ואילו לרחיצת התינוק התירו בסתם ללא הגבלה (ולכאו' פשוט שהכוונה להתיר לצורך קטן לכל גופו דאל"כ למה לי להביא לימוד בפני עצמו לתינוק), משמע שלמבוגר למדנו להתיר רק לצורך פניו ידיו ורגליו אך לכל גופו אסור מדין תורה. והיינו לכאו' משום שאינו נקרא 'צורכם' והיינו דאינו שוה לכל נפש וכנ"ל].

אמנם הרי"ף (ביצה יא א), רמב"ם (יו"ט פ"א הט"ז), רמב"ן (שבת לט ב ד"ה הא דתנן), סמ"ג (ל"ת עה ד"ה רחיצה), סמ"ק (סי' קצד), רא"ה (הביאו המיוחסים לר"ן שבת לט ב ד"ה דתנן ב"ש), ריטב"א (כ"כ בשמו בשטמ"ק ביצה כא ב ד"ה מתני' אא"כ), מ"מ (על הרמב"ם שם) וריא"ז (הביאו בשל"ט"ג שבת יח ב) כתבו ללמוד את איסור הרחיצה ביו"ט מדין גזירת מרחצאות. ובפ"י רבנו פרחיה למס' שבת (לט ב ד"ה לא) הביא שגם הרי"י מיגש ביאר שהאיסור לרחוץ כל גופו ביו"ט הוא משום גזירת מרחץ. וע"ע באשכול (הלכות תפלה וק"ש עמ' 5).

[הרמב"ן (שם) הביא את שיטת התוס' והקשה על דבריהם, וכתב לדחות את הראיה שהביאו מהירושלמי, ש"ל ששיטת הירושלמי דלא מתירים אלא או"נ ממש אך לא הנאות נפש (ומשמע שם שמסתפק הרמב"ן אם הוא מדאו' או מדרבנן עיי"ש), אלא שסיים בזה הרמב"ן "ולא ברירא טעמא דמילתא". וע"ע לקמן שהבאנו מהפנ"י תירוץ נוסף לשיטת הרי"ף מהקושי שבירושלמי¹].

ג. התלות בין מחלוקת הראשונים ביסוד איסור רחיצה ביו"ט ובין דין רחיצה במים

שהוחמו מעיר"ט

לפי דברינו שלשיטת התוס' וסיעתו האיסור להחם ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו הוא איסור דאו', ואילו לשיטת הרי"ף וסיעתו הוא גזירה דרבנן משום הבלנים, יובן מש"כ הרי"ף בהמשך

¹ וגם לשיטתם צ"ע איך יתרוצו את הראיה שהבאנו לשיטת התוס' מהמכילתא, וראיתי מה שדן בדברי המכילתא בשו"ת דברי מנחם (ח"ד סי' ה) והביא בזה מעוד מדרשי חז"ל עיי"ש.

בשם גאון דכיון שאין כאן איסור דא' ממילא אין לאסור לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעי'ט (דאל"כ הוא לכאו' גזירה לגזירה), וכן עוד מהראשונים ההולכים בשיטתו של הר"ף כתבו להתיר רחיצה במים שהוחמו בעי'ט.

ולכאו' צ"ל לפי"ז שלשיטת התוס' שהמדובר כאן הוא מדין דא' דדבר השוה לכל נפש ממילא נגזור גם על רחיצת כל גופו במים שהוחמו בעי'ט.

וכ"כ הר"ן (על הר"ף שם וע"ע שבת יח ב ד"ה איתמר) "וכבר כתבתי בפרק כירה מה שנ"ל שלדברי רבותינו בעלי התוס' שאומרים דלהחם חמין ביו"ט לרחיצה כל הגוף מדאו' אסור בחמין שהוחמו מעי'ט נמי אסור לרחוץ בהן כל גופו גזירה עי'ט אטו יו"ט כי היכי דגזרינן התם ער"ש אטו שבת אלא מיהו כיון דמדברנן בעלמא היא על דברי הגאונים ז"ל ראוי לסמוך".

וכבר קדם בזה הרא"ש (שם וע"ע ברא"ש ביצה פ"ב סוף סי' טו) שאחר שכתב שהאיסור משום שאינו שוה לכל נפש הוסיף "והא דתניא מרחץ שפקקו נקביו מעי'ט למחר נכנס ומזיע ה"ה בלא פקקו נמי אפי' הוסק בו ביום שרי להזיע אלא משום איסור רחיצה תנא ליה דאע"ג דהוסק מעי'ט אסור לרחוץ²". [ולקמן נדון בראיה שהביא הרא"ש מדין מרחץ שפקקו נקביו].

וכן מבואר מלשון הטור (סי' תקיא) שכתב "לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעי'ט כתב רי"ף שמותר ור"י אסר ולזה הסכים א"א ז"ל".

וכן הוא גם בדברי ר' פרץ בהגהות סמ"ק (שם ס"ק יד) שכתב שלפי דבריו שהאיסור הוא מדאו' משום שאינו שוה לכל נפש, דין יו"ט כשבת ואסור גם במים שהוחמו מעי'ט.

אמנם יש להעיר על זה מהירושלמי הנ"ל שמעט לפני שהובא המעשה הנ"ל הובאה מחלוקת רב ושמואל ז"ל "חמין שהוחמו ביו"ט³ וכן חמין שהוחמו מע"ש לשבת רב ושמואל חד אמר מרחיץ בהן פניו ידיו ורגליו וחרנה אמר מרחיץ בהן כל גופו איברים איברים", וממה שהובא בירושלמי דין חמין שהוחמו ביו"ט עצמו יחד עם דין מים שהוחמו מער"ש משמע שדווקא מים שהוחמו ביו"ט דינם לאיסור כמו מים שהוחמו בער"ש אך מים שהוחמו בעי'ט אין מחמירים לאוסרם כמו מים שהוחמו בער"ש, וכן ביאר הגר"א (ס"ק ח) ע"פ הירושלמי, וכ"כ בפנ"י (שבת לט ב ד"ה מתירין) ובהגהות הברוך טעם (סי' תקיא סע' ב) וע"ע כדברינו בשו"ת חבל נחלתו (ח"ז סי' טו ס"ק ד).

ובאמת בשבלי הלקט (סי' רמג) הביא את דברי הגאון שמתיר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו בעי'ט וכתב להוכיח להתיר זאת גם מלשון רש"י במו"ק⁴, ואח"כ הוסיף השבלי הלקט "ובעל היראים ז"ל כתב ורחיצת כל גופו בחמין אסורה מטעם דאינו שוה בכל נפש דתנן פרק המביא אין עושין פחמין ומקשינן פשיטא תני ר' חייא לא נצרכה אלא למוסרן לאולירין בו ביום בו ביום מי שרי פי' לרחוץ והלא אינה שוה לכל נפש ומשני להזיע קודם גזירה בכל מקום אין נראה להוכיח מדבריו איסור אלא בחמין שהוחמו בו ביום אבל בחמין שהוחמו מעי'ט לא אשמועינן מידי". וממש"כ לבאר בדעת היראים שלמרות שס"ל שהוא מדאו' משום דאינו שוה לכל נפש, בכל זאת יתיר לרחוץ במים שהוחמו בעי'ט, מוכח דפליג על סברת הר"ן הנ"ל דכל

² ואמנם אחר שכתבתי זאת ראיתי בשו"ת דברי דוד (ח"א סי' כט ס"ק א) שכתב שכוונת הרא"ש לאסור הוא דוקא תוך המרחץ אך חוץ למרחץ הוא מודה להתיר, ולקמן נדון בחילוק בין תוך למרחץ וחוץ למרחץ. ולענ"ד יש דחיה לדבריו ממה שהבאנו מהטור בשם אביו הרא"ש שהוא מן האוסרים.

³ אמנם בבבלי הובאה מחלוקת רב ושמואל ללא המילים "שהוחמו ביו"ט".

⁴ ידוע שפרש"י למו"ק המצוי אצלנו אינו מרש"י ועי' מה שהעיר בזה בהגהות על הראב"ה (סי' תשנו ס"ק 22).

שאוסר מדאו' משום שאינו שוה לכל נפש יגזור גם במים שהוחמו מעיו"ט. [וע"ע בתניא רבתי (סי' נה) שהביא את שיטת היראים ונסתפק אם יתיר במים שהוחמו מעיו"ט].
וכן היא דעת המאירי (ביצה כא ב ד"ה המשנה הרביעית וע"ע שבת מ א ד"ה מרחץ) שמחד כתב שאיסור רחיצת כל גופו היא משום שאינו שוה לכל נפש ומאידך התיר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעיו"ט.

ובאמת משמע כן גם בראב"ה (סי' תשנו) שהאיסור הוא משום שאינו שוה לכל נפש ואעפ"כ מתיר במים שהוחמו בעיו"ט⁵. ויעוין היטב גם בלשון העיטור (שם) ובמש"כ בביאור דבריו בהגהות פתח הדביר (ס"ק ט).

ונלענ"ד סייעתא גדולה לשיטתם, שהרי משמעות הירושלמי אינה מתיישבת לא עם שיטת הרא"ש והתוס' (ע"פ הר"ן) ולא עם שיטת הר"ף, דממה שמדוקדק בירושלמי שאין לאסור אלא במים שהוחמו ביו"ט אך לא בהוחמו מעיו"ט משמע דלא כרא"ש והר"ן, ומה שמדוקדק מהירושלמי שהאיסור הוא משום שאינו שוה לכל נפש משמע דלא כר"ף.

אמנם שיטת השבלי הלקט מתיישבת היטב עם משמעות הירושלמי, דמחד האיסור הוא משום שאינו שוה לכל נפש ומאידך לא גזרו עיו"ט אטו יו"ט.

ובביאור שיטתם דאע"פ שרחיצת כל גופו אינה שוה לכל נפש ויש בזה לאו דאו' בכל זאת לא גזרו במים שהוחמו בעיו"ט אטו יו"ט, נלענ"ד לבאר שאף שחימום המים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו אסורה מדאו' אך גוף הרחיצה במים אלו אינה אסורה אלא מדרבנן וממילא לא שייך לגזור רחיצה במים שהוחמו בעיו"ט אטו איסור דרבנן של רחיצה במים שהוחמו ביו"ט דהוי גזירה לגזירה, ועל חימום מים בעיו"ט לצורך רחיצת כל גופו פשוט שלא שייך לגזור.

וראיתי להגאון דברי משפט בקונטרס מים חיים (סי' כא סוד"ה הרא"ש, נדפס בתוך שו"ת דברי חיים אויערבך) שכתב לדקדק בשיטת רש"י שחימום מים לרחיצת כל גופו ביו"ט אינה אסורה אלא מדרבנן דמדאו' אמרינן מתוך ומותר אפי' ללא כל צורך. וא"כ לפי"ז י"ל שהרי הר"ן תלה את האיסור לשיטת תוס' במים שהוחמו מעיו"ט במה דס"ל שחימום המים ביו"ט הם איסור דאו', וממילא לפי מש"כ שלרש"י אינו אסור אלא מדרבנן, ממילא לא גזרו על מים שהוחמו בעיו"ט. וראה כעין זה במשך דבריו (שם סוד"ה ולפ"ז)⁶.

נמצא לפי דברינו שישנן ג' שיטות בראשונים בביאור סוגיא דידן, שלשיטת הר"ף וסיעתו האיסור במים שהוחמו ביו"ט הוא מדרבנן (משום גזירת מרחצאות) ומים שהוחמו מעיו"ט מותר לרחוץ בהם. ולשיטת התוס' והרא"ש וסיעתם האיסור במים שהוחמו ביו"ט הוא מדאו' (משום שאינו שוה לכל נפש) וגזרינן מדרבנן במים שהוחמו מעיו"ט. ולשיטת שבלי הלקט וסיעתו האיסור במים שהוחמו ביו"ט הוא מדאו' (משום שאינו שוה לכל נפש) אך איננו גוזרים במים שהוחמו מעיו"ט.

עתה בבואנו לברר את הדין לגבי המציאות שלנו מוטל עלינו לברר שתי שאלות, הראשונה מצד שיטת התוס' האם גם בימנו רחיצת כל גופו אינה דבר השוה לכל נפש, והשניה מצד שיטת הר"ף האם בהרגלי הרחיצה שבימנו שייכת גזירת מרחצאות.

⁵ ובגוף לשון ראב"ה יש הרבה מה להעיר וכן בגירסת הירושלמי שהביא בסוף דבריו ועי' בזה בדברי המגיה על הראב"ה.

⁶ ובדעת הרשב"א בסוגיא דידן צ"ע שדבריו נראים לכאור' כסותרים זה את זה עי' מש"כ בעבוה"ק (בית מועד שע"ג סי' ה) ובחידושים (שבת לט ב ד"ה וב"ה, מ א ד"ה ואצ"ל) ובשו"ת (ח"ד סי' י) ועי' במש"כ בביאור דבריו בא"ר (סי' תקיא ס"ק א), אמרי בינה (דיני יו"ט סי' ב ד"ה הדרן), שו"ת ציץ הקדש (סי' לו ס"ק ג), עבודת עבודה (על עבוה"ק שם ס"ק כב ובתוספת ביאור ובס"ק כד) ושו"ת דברי דוד (ח"א סי' כט) וצ"ע.

ד. הגדרת "דבר השווה לכל נפש" שיטת הרא"ה והחינוך

בגמ' כתובות (ז א) "...רב יהודה שרא למיבעל בתחלה ביו"ט, א"ר פפי משמיה דרבא לא תימא ביו"ט דשרי הא בשבת אסור, דה"ה דאפי' בשבת נמי שרי ומעשה שהיה כך היה. רב פפא משמיה דרבא אמר ביו"ט שרי בשבת אסור. א"ל רב פפי לרב פפא מאי דעתיך מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, אלא מעתה מותר לעשות מוגמר ביו"ט דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, אמר ליה עליך אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש דבר השווה לכל נפש⁷. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי אלא מעתה נזדמן לו צבי ביו"ט הואיל ואינו שווה לכל נפש ה"נ דאסור למשחטיה, אמר ליה אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא צבי צריך לכל נפש הוא".

ופרש"י "עליך אמר קרא לכל נפש דבר השווה לכל נפש- מותר ובעילה שווה לכל אבל מוגמר אינו אלא למפונקים".

ובחי' הרא"ה לכתובות (ד"ה הא דאמרינן) כתב לגבי דין 'מתוך' "...והוא שיהא צורך היום או שאר הנאות שבגוף, והוא שיהא כעין או"נ בכל דבר, כמו שאמרו שיהא שווה לכל, וכל ענין אכילה דבר השווה הוא לכל נפש כדמוכח הכא".

ומשמע לכאן מדברי הרא"ה שגדר שווה לכל נפש נידון לפי כללות העניין, דהיינו שכיון שצורך אכילה בכללותו הוא שווה לכל נפש ממילא כל צרכי אכילה נחשבים שווה לכל נפש. ולפי"ז נבאר בהמשך הגמ' במש"כ לגבי צבי, שכוונתה במסקנת הדברים ששווה לכל נפש היינו שהוא בעניין שמהותו שווה בכל נפש, וכיון שאכילה שווה בכל נפש וצבי הוא מידי דאכילה ממילא צבי נחשב שווה לכל נפש (ואפי' אצל אנשים שאינם שייכים באכילת צבי).

אמנם אפשר שישנו חילוק בין מידי דאכילה לשאר דברים, והיינו שדווקא באכילה אמרינן דכיון שבכללותה כולם שייכים בה ממילא היא בגדר שווה לכל נפש, אך בשאר דברים גם הרא"ה יסכים שלא די במה שהדבר בכללותו שווה לכל נפש אלא צריך שכל פרט שאנו דנים בו יהיה מצד עצמו שייך אצל כולם.

והנה ידוע הספק אם הרא"ה כתב את ספר החינוך (עי' שלשלת הקבלה מהד' תשמ"ו עמ' קכט, שם הגדולים מע' גדולים אות א סי' קלב, חינוך מהד' מהר"ק בתחילת המבוא), והנה הש"ך נקט במקומות רבים (כגון יו"ד סי' ע"ק לג וסי' פד ס"ק ג וסי' פז ס"ק ב ועוד) שהרא"ה כתבו, וכ"כ היד מלאכי (כללי הפוסקים כללי שאר המחברים אות כג) והביא שכ"כ מהר"א אלפאנדר, קורא הדורות והפר"ח.

וא"כ לפי דבריהם נצטרך לעורר ממה דאיתא בחינוך (סי' רחצ אות ה) שכתב "וכן מה שאמרו ז"ל שאין בכלל היתר צרכי או"נ מה שהוא אכילה ושתייה לבד אלא אף כל דבר הצריך לו לאדם לבו ביום... ומיהו דוקא דברים השווים בכל גוף אדם הוא שנתיר ונאמר שהוא בכלל היתר זה של או"נ כגון רחיצת רגלים דכו"ע רחצי הכי לפעמים, אבל מה שאינו שווה לכל אדם כגון מוגמר דלאו כו"ע מגמרי כדאמרינן בכתובות ודאי אסור הוא וכל כיוצא בזה. ודוקא בענינים אלו בעינן שיהיה הענין שווה בכל אדם, אבל לענין אוכלין אפי' מאכל שאין דרך לעשותו אלא המלכים והשרים הגדולים מותר לעשות אותו כל אדם, דמ"מ עיקר אכילה דבר השווה בכל נפש היא".

⁷ ובצורת הלימוד מהפסוק "אך אשר יאכל לכל נפש" עי' בהגהות תועפות ראם על היראים (עמ' 338 סוף ס"ק טז).

ומדברי החינוך נלמד שדווקא מידי דאכילה הוא תמיד בגדר היתר או"נ וא"צ שיהיה ממש שוה לכל נפש בכל פרט, אך בשאר צרכי האדם צריך שיהיו ממש בגדר שוה לכל נפש לגבי כל פרט ופרט⁸.

ובשו"ת אבנ"ז (או"ח סי' שצד ס"ק ח) הקשה על מה דאיתא בגמ' ביצה (כב א) מדוע התיר ר' יהודה למכחל עינא לרפואה ביו"ט, הרי בגמ' סוכה איתא בהדיא שעצם הרפואה אינה שוה לכל נפש. ותירץ האבנ"ז "...אף דהרפואות אינם שוה לכל אדם, שבריאים אין צריכים לרפואות. מ"מ סוף מחשבתו שיבריא מחליו ויהיה בריא. והבריאות שוה לכל נפש. שהכל צריכים לבריאות. ושפיר הוה שוה לכל נפש לר' יהודה", והיינו שאף שעצם הרפואה אינה שוה לכל נפש אך תוצאתה דהיינו הרצון להיות בריא הוא שוה לכל נפש ואזלינן בתר התוצאה.

וכן ראיתי בשו"ת כת"ס (או"ח סי' סו) שכתב "ונ"ל להסביר דלא אזלינן אם דבר זה בעצמו נצרך ושוה לכל אלא על תכלית הענין, לכן כל דבר שהוא לרפואה ולבריאות, תכלית הדבר שוה לכל נפש, כי כ"א מבקש רפואה לעצמו ונהנה ברפואה אלא שיש סמים שונים המרפאים ומברין הגוף, לכן זיעה וכיוצא בו שהוא לבריאת הגוף שכ"א חפץ בו ונהנה שוה לכל נפש הוא..." ומבואר בכת"ס כמו באבנ"ז שבהגדרת שוה לכל נפש דאזלינן בתר התוצאה.

[וע"ע בכת"ס (ד"ה ויש לי) שהביא ראיה לדבריו ממש"כ במשנה להתיר הוצאת לולב ושופר ביו"ט דרך רה"ר, והרי נשים ועבדים פטורים ממצוות אלו ואעפ"כ חשיב ליה שוה לכל נפש, אלא שבוחנים את הדבר בכללותו דכל שהוא מחוייב בדבר היה נהנה אם הייתה לו האפשרות לקיימו, ואם אישה מחויבת בלולב הייתה לה הנאה במה שהלולב מצוי לה, וממילא חשיב שוה לכל נפש].

ולכאו' סברתם היא סברת הרא"ה במש"כ לגבי מזון שתמיד הוא בגדר שוה לכל נפש, והיינו שכיון שכל אדם רוצה לשבוע ממאכלים ממילא כל מאכל הוא בגדר שוה לכל נפש אף אם מאכל מסוים זה (צבי) אינו רצון כולם.

אלא שעדיין צ"ע אם ניתן לומר שדברי הרא"ה הם בית אב להגדרה שכתבו האבנ"ז והכת"ס לגדר שוה לכל נפש, שהרי האבנ"ז כתב דבריו לגבי דבר רפואה (ולא לגבי אכילה), וממילא אנו נדרשים לספק שהבאנו לעיל, שא"ת שדברי חידושי הרא"ה ודברי החינוך אחד הם ממילא אין להביא מהם מקור לשיטת האבנ"ז, שהרי בחינוך כתב בהדיא שכל זה אמור דווקא לגבי מידי דאכילה אך בשאר דברים צריך שיהיה ממש שוה לכל נפש באותו פרט עצמו בו אנו דנים⁹.

אך א"ת שהרא"ה לא כתב את החינוך, ודבריו בחידושים עומדים בפני עצמם, ממילא נוכל לומר שהם בית אב לדברי האבנ"ז, וכוונת הרא"ה בחידושים ג"כ דאזלינן בתר התוצאה וכיון דבמידי דאכילה כולם רוצים להיות שבעים ממילא גם מידי דאכילה הוא שוה לכל נפש וכן בשאר דברים וכנ"ל.

ה. הגדרת "דבר השוה לכל נפש" שיטת רש"י בעה"מ והרשב"א

בגמ' ביצה (כב ב) "איבעיא להו מהו לעשן, רב ירמיה בר אבא אמר רב אסור, ושמואל אמר מותר. רב הונא אמר אסור מפני שמכבה, אמר ליה רב נחמן ונימא מר מפני שמבעיר, אמר ליה תחלתו מכבה וסופו מבעיר. א"ר יהודה ע"ג גחלת אסור ע"ג חרס מותר, ורבה אמר ע"ג חרס

⁸ ובביאור החילוק בין מידי דאכילה לשאר דברים עיי' מש"כ בשו"ת דרכי נעם (או"ח סי' ט והבאנו לקמן מקצת מדבריו) ובמש"כ בזה לקמן.

⁹ ויש עוד להעיר בזה מדברי האמרי בינה לגבי רפואה ונביא הדברים לקמן.

נמי אסור משום דקא מוליד ריחא... רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר מידי דהוה אבשרא אגומרי".

ופרש"י "מהו לעשן- פירות בעשן בשמים לקלוט טעם הבושם. אסור- דתפנוק יתירא הוא ואין שוה לכל נפש אלא לאיסטניס, ובהאי עשן איכא אב מלאכה כדמפרש רב הונא טעמיה מפני שהוא מכבה הגחלים כשנותן אבקת הבשמים עליהן. ושמואל אמר מותר- דא"נ הוא וראוי אף לעניים אלא שאינו מצוי להם ודמי לנזדמן לו צבי ביר"ט כדאמרינן בכתובות... רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר- כשמואל דא"נ הוא עשון פירות זה ושוה לכל נפש, ואי משום כבוי והבערה ואולודי ריחא מידי דהוה אבשרא אגומרי דאיכא כל הני ושרי".

ונראה בכוונת רש"י במה שתלה דבריו במה שצריך שיהיה ראוי וא"צ שיהיה מצוי, שס"ל שכל שאם היה הדבר מצוי היה ראוי לכל ושייך אצל כולם וכולם היו רוצים בו, ממילא נחשב הוא כשוה לכל נפש, אפי' אם בפועל הדבר מצוי רק אצל בודדים.

בח' הרשב"א (כתובות שם ד"ה א"ל רב פפי) כתב לגבי בעילת בתולה בשבת "א"ל ההוא בפירוש אפקיה קרא דכתיב אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש ובעילה שוה לכל נפש היא שמצוה אצל הכל אע"פ שאינה תדירה לאפוקי מוגמר שאינו שוה לכל נפש", ומשמעות דבריו דאף שבעילת בתולה אינה דבר מצוי, אך באותו מקרה שנשא בתולה מצות בעילתה שוה לכל, וממילא שא"צ שהדבר יהיה מצוי ע"מ שיחשב שוה לכל נפש, אלא הגדר הוא שכל מי שהוא מצוי אצלו הוא שייך בו ורוצה בו.

וממה שהרשב"א לא נימק את ההיתר בכך שבעילה בכללותה היא רצון הכל, אלא בכך שבעילת בתולה היא מצוה וכל מי שמצוי לו רוצה לקיימה, ממילא משמע גם בדעתו שאין מסתכלים על הדבר בכללותו (כמו שראינו לעיל בדעת החינוך והרא"ה וביארנו שיטתם בכמה דרכים), אלא מסתכלים על כל דבר באופן ספציפי אם יהיה מצוי האם יהיה רוצה בו.

ובהמשך כתב הרשב"א לגבי אכילת צבי ביר"ט "דקס"ד דשוה לכל נפש שמצוי אצל כל נפש קאמרינן וצבי לא מצוי אצל הכל הוא וא"כ ליתסר, ומפרקינן דבר הצריך לכל נפש קאמרינן וצבי צריך הוא לכל נפש דמזון לכל הוא אבל מוגמר אינו צורך אלא לאיסטניס בלבד". והיינו דהו"א שגדר שוה לכל נפש הוא דווקא שיהיה מצוי בפועל לכל נפש, וקמ"ל שא"צ שיהיה מצוי לכל אלא שכל שהוא מצוי לו הוא רוצה בו, וכיון שצבי הוא מזון, ומזון הוא צורך אצל כולם, ממילא כל מי שיהיה הצבי מצוי לו ירצה בו (להבדיל ממוגמר שאף אם יהיה מצוי לא כולם ירצו בו אלא דווקא איסטניסטים).

ואין לומר שרש"י והרשב"א ס"ל כהחינוך ומחלקים בזה בין מידי דאכילה ובין שאר צרכי או"נ, שהרי הם אמרו דבריהם לגבי אכילת צבי דאע"פ שהוא מידי דאכילה צריך שיהיה ראוי לכל, ולא כתבו שבכל מקרה הוא מותר כיון שהוא מידי דאכילה.

וכ"כ בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' עג סוד"ה והנה מתחלה) בביאור שיטת רש"י שאין לחלק בין אכילה לשאר הנאות ובכל מקרה צריך שיהיה שוה לכל נפש שאם יהיה מצוי לו יהיה רוצה בו. וכדבריהם נראה לכאורה גם בדעת הר"ז"ה במש"כ בסוגיא דמיתוק חרדל (ביצה יב א ברי"ף) ז"ל "אלא ה"ג התם לא אפשר הכא אפשר כלומר א"א באכילת צלי אלא כך כי הוא המובחר שבצלי אבל מתוק החרדל אפשר בלעדיו לפי שאין בו צורך אלא לאנשים מפונקים ומעונגים יותר מדאי ואינו דבר שוה לכל נפש ולא שרי' מלאכה בכל כי האי מילתא". וממש"כ להתיר את הכיבוי לצורך הצלי משום שהוא המובחר שבצלי נראה לכאורה כוונתו דאע"פ שלא כולם אוכלים כל העת את הצלי שלהם באופן זה שהוא המובחר ביותר, אך כולם רוצים בצורה מובחרת זו

ושייכים בה. ולעומת זאת מיתוק החרדל אינו רצון כולם אלא רק רצון מפונקים ומעונגים. וא"כ גם בדבריו מבואר שאפי' במידי דאכילה (כגון מיתוק) בעינן שוה לכל נפש. וכ"כ בשו"ת זרע אמת (שם ד"ה הן אמת) בביאור שיטת הר"ז.

ויש עוד להעיר בזה משיטת הרמב"ן, דהנה הרמב"ן במלחמות (שם ד"ה אמר הכותב) חלק על דברי הר"ז הנ"ל ז"ל "אמר הכותב זה הפי' מר מן החרדל וא"א למתקו דכל מה שהוא אר"נ מותר לכל אדם ולמה זה דומה לשחיטת צבי ביו"ט שמותר כדאיתא בפ"ק דכתובות ומה יאמר למי שאין לו לפתן אלא זה שהוא מטבל פתו בחרדל ואוכל וכן המתוק ודאי צריך הוא ושוה לכל אדם שהכל ממתקין אותו".

והזרע אמת (שם) כתב מתחילה לבאר שכוונת הרמב"ן שבמידי דאר"נ לא בעינן שוה לכל נפש (וכמו שהבאנו לעיל מהחינוך), אלא שהזרע אמת (שם ד"ה אכן דברי וע"ע בד"ה נמצא) הקשה על הבנה זו ברמב"ן ולכן כתב שגם הרמב"ן ס"ל שבעינן שוה לכל נפש גם במידי דאכילה, אלא שכוונתו שבמידי דאכילה מן הסתם הוא שוה לכל נפש, דאם לא מצא מאכל אחר יאכל את זה שמצוי לו, אך אם תימצא דוגמא של מאכל שאינו ראוי לכל וכגון שהוא מזיק למי שאינו רגיל בו ממילא יהיה אסור לבשלו ביו"ט דאינו שוה לכל נפש.

ונלענ"ד לחזק את דברי הזרע אמת ממש"כ הרמב"ן עצמו בתורת האדם (ענין ההוצאה ד"ה וי"א שלא הוצרכו) ז"ל "שאפי' באכילה עצמה אם נמצא בה שאינו צורך לכל נפש כגון צבי לדברי ר' אחא אסור היה לשוחטו" והיינו שאין לחלק בין מידי דאכילה לבין שאר צרכים ובכל מקרה צריך שיהיה שוה לכל נפש¹⁰.

כמו"כ יש להעיר בזה מדברי התוס' (כתובות שם ד"ה אמר ליה) שמשווים בין אכילת צבי לביאה, ומשמע שבשניהם צריך שיהיו שווים לכל נפש (ודלא כשיטת החינוך הנ"ל), וכ"כ להוכיח מדבריהם בשו"ת זרע אמת (שם ד"ה והנה מתחילה).

ו. הגדרת "דבר השוה לכל נפש" שיטת התוספות בביצה

התוס' (ביצה כג א ד"ה על) כתבו בסוגיא דעישון הנ"ל "...ומ"מ ע"ג גחלת אסור לפי שיש כבוי עם הבערה דלכו"ע האי לא שרי הואיל דאין זה דבר השוה לכל נפש... ורבא דשרי אף על גבי גחלת היינו משום דחשיב ליה דבר השוה לכל נפש דאם היו עשירים צריכין הן לכך".

וראיתי בספר מנחת חן (ביצה שם) שעורר בזה דלכא' תוס' חולקים על ההגדרה הנ"ל מרש"י, שהרי ממש"כ תוס' "דאם היו עשירים צריכין" משמע שאפי' אם כעת במצבו הנוכחי אין לו צורך לדבר זה ואפי' אם יהיה מצוי לו, אך כיון שאם היה עשיר היה רוצה בזה וצריך לזה, ממילא די בכך להיות 'דבר השוה לכל נפש'.

וע"פ שיטת התוס' נלענ"ד אולי לתרץ מה שהקשה הגר"א וייס שליט"א בשו"ת מנח"א (ח"א ריש סי' לו) על מי שכתב שכשם שמותר לבשל דייסה לתינוק אע"פ שהתינוקות הם מיעוט וזאת משום שאם היה טעמו כטעם תינוק היה נהנה מן הדייסה, ה"ה להתיר לעשן ביו"ט דאף שהמעשנים הם מיעוט אך אם היה טעמו כטעם המעשן היה רוצה בו. ובמנח"א הקשה עליו דלפי דבריו כל דבר הוא שוה לכל נפש, ומה שמותר לבשל דייסא הוא משום שבכללותו הוא שוה לכל נפש.

¹⁰ ואמנם בעצם מש"כ הזרע אמת שא"א לחלק בין מידי דאכילה לשאר דברים ואין מי מהראשונים דס"ל לחלק כנ"ל, יש להעיר שהרי בחינוך כתב בהדיא לחלק כנ"ל, וצ"ע אם הזרע אמת ראה את ספר החינוך.

ולענ"ד יש למצוא בית אב לשיטת המ"ד הנ"ל במש"כ לגבי דייסה, שהרי בדברי התוס' מפורש כדבריו דאם היה עשיר היה צריך לכך, וה"ה דאם היה תינוק היה צריך לכך, ואם צדקנו בזה נדחתה קושיית המנח"א (אמנם לפי מה שהערנו לקמן על דברי המנחת חן אפשר שתהיה דחיה לדברינו).

אמנם ביסוד הדברים במה שרצה אותו מ"ד להשוות בין תינוק למעשן לענ"ד אינו דומה כלל, שתינוק הוא הגדרה לקבוצת בני אדם כשם שעשיר הוא דוגמא לקבוצת בני אדם, אך מעשן אינו הגדרה לקבוצת בני אדם אלא הוא רק דוגמא לפעולה מסוימת שחלק מבני האדם מכל מיני קבוצות עושים אותה, וממילא גם ע"פ שיטת התוס' לא שייך לומר שאם היה מעשן היה רוצה בעישון.

[והנה במנחת חן כתב ע"פ דבריו הנ"ל נפק"מ לגבי תרופות שלשיטת רש"י הרי גם אם יהיה מצוי לו כיון שהוא בריא אינו צריך לו, אמנם לשיטת תוס' הרי אם יהיה חולה יהיה צריך את התרופה וממילא הוי דבר השווה לכל נפש. ולפי דבריו יצא לכאור' לשיטת תוס' הגדרה מקילה יותר בגדר שווה לכל נפש.

ואמנם יש להעיר ג' הערות בדבריו, ראשית שראיתי בחי' שם יוסף על הרמב"ם (יו"ט פ"ד ה"ו) שכתב לדקדק שהתוס' אמרו דבריהם שדי במה שאם היה עשיר היה רוצה בו, רק במידי דאכילה, אך במידי שאינו לאכילה יצריכו שיהיה שייך בו גם כעת שאינו עשיר, וממילא לפי דבריהם הנפק"מ מתרופות אינה נכונה.

ואולי יש לתרץ ע"פ מש"כ בשו"ת אמרי בינה (הל' יו"ט סו"ס ב) שהכנת תרופות ביו"ט חשיב צורך אכילה, וממילא לדבריו אין מחלוקת בין השם יוסף למנחת חן דלכו"ע יתירו התוס' מידי דרפואה.

אלא שיש לדחות דהתוס' ס"ל דבעינן שווה לכל נפש אלא שס"ל שאזלינן בתר אם היה הוא עשיר וכד', ואילו האמרי בינה שם קאי מטעם דמידי דאכילה לא צריך להיות שווה לכל נפש וכמש"כ החינוך אלא שמחדש שגם רפואה חשיב מידי דאכילה. וממילא לא מצאנו סייעתא מהאמרי בינה, ומדברי השם יוסף מוכח שחולק על הנפק"מ שכתב המנחת חן.

ועוד נלענ"ד להעיר על הנפק"מ הנ"ל, דאף אם כדברי המנחת חן בהסבר דברי התוס' עדיין נראה לחלק בין הדוגמא של עשירים שכתבו התוס' ובין הדוגמא של חולים, שהרי לכאור' פשוט שתוס' לא פליגי על פשטות הגמ' (כתובות ז א ועוד) והבנת הראשונים שישנן אנשים שהם מפונקים ואיסטניסים ומה שהוא רצון רק להם לא חשיב שווה לכל נפש, ולא אמרינן דאם היה מפונק היה רוצה בו (להבדיל מעשיר דאמרינן אליבא דתוס' שאם היה עשיר היה רוצה בו). והמנחת חן כתב בביאור הדבר שהכל שייך שיהיו עשירים וכמו"כ שהכל שייך שיהיו חולים ולכן משווה ביניהם.

אמנם לענ"ד ניתן לבאר את החילוק בין עשיר למפונק בשני אופנים אחרים (וממילא הנפק"מ לתרופות אינה מוכרחת), ראשית נ"ל דמציאות דעני ועשיר היא מציאות רגילה, אך מציאות דאיסטניס היא מציאות חריגה (והיינו 'אינה שווה לכל נפש'). ולפי"ז לכאור' י"ל שחולה חשיב כאיסטניס ולא כעשיר, והיינו שהמציאות הרגילה היא שאדם בריא והיותו חולה היא מציאות חריגה וממילא גם אליבא דתוס' אינו שווה לכל נפש.

ואין להביא סייעתא לנ"ד ממש"כ האבנ"ז והכת"ס שבגדר שווה לכל נפש אזלינן בתר התכלית, והיינו דכיון שהכל רוצים להיות בריאים ממילא צורך רפואה חשיב שווה לכל נפש ואפי' למי שאינו חולה, שהרי תוס' לא תלו זאת בשאלה אם רוצה כעת את התכלית, אלא במה יהיה אם

המציאות חיים שלו הייתה שונה האם היה רוצה את התכלית, וממילא שיטתם אינה אליבא דתוס'.

ועוד י"ל ששונה עשירות שהיא דבר שהכל רוצים בו ולכן כתבו התוס' שבדקים אם היה עשיר אם היה רוצה בדבר (ולפי"ז החילוק בין שיטת תוס' לשיטת רש"י אינו גדול כ"כ), אמנם חולי אינו כן שהרי אף אחד אינו רוצה להיות חולה, וממילא גם אליבא דתוס' לא שייך לומר שאם היה חולה היה רוצה בו.

והנה כל זה אם נבאר את שיטת התוס' כפשוטן אך לענ"ד אין זה מוכרח, דהנה בתוס' ר' פרץ (ביצה כג א) הובאו דברי התוס' בשינוי קטן ז"ל "ורבא דשרי אף על גבי גחלת היינו משום דחשיב ליה שוה לכל נפש אם היו עשירים". ולא נזכרה הסיומת "צריכין הן לכך", ואם נתפוס לעיקר כגירסת ר' פרץ ממילא נוכל לבאר דברי התוס' כשיטת רש"י ורוב הראשונים דהיינו שמש"כ אם היו עשירים כוונתו שכרגע אין הדבר מצוי להם אך אם היו עשירים והיה הדבר מצוי להם ממילא היו רוצים בו.]

ז. סיכום שיטות הראשונים בהגדרת "דבר השוה לכל נפש"

אם צדקנו בדברינו מצאנו מספר שיטות בגדר שוה לכל נפש. שיטת רש"י, בעה"מ והרשב"א שאם אצל כל אחד שהיה מצוי לו היה שייך בו והיה רוצה בו הרי זה נחשב שוה לכל נפש, ואע"פ שבפועל אינו מצוי לו, ואין לחלק בזה בין מידי דאכילה לשאר דברים. וכן דעת הרמב"ן והתוס' בכתובות שאין לחלק בזה בין מידי דאכילה לשאר דברים.

שיטת התוס' שאפי' אם כשהיה מצוי לו במצבו העכשווי לא היה שייך ורוצה בו, אך אם היה במצב אחר כגון שהיה עשיר יותר וכד' היה רוצה בו ממילא חשיב דבר השוה לכל נפש. ובשיטת הרא"ה נראה שדבר השוה לכל נפש נבחן בכללות העניין, ואם הדבר בכללותו הוא צורך כולם ממילא כל הפרטים של אותו דבר נחשבים שווים לכל נפש ואפי' פרטים כאלה שמצד האמת אינם שייכים אצל כולם.

[והבאנו שתי דרכים בהבנת הרא"ה, דא"ת ששיטת הרא"ה היא שיטת החינוך ממילא הגדרה זו נכונה רק במידי דאכילה אך בשאר דברים חוזרים להגדרה המקובלת של דבר השוה לכל נפש. אך א"ת ששיטת הרא"ה אינה שיטת החינוך, ממילא יצא לנו דרך רביעית בהגדרת שוה לכל נפש, דהיינו שהחינוך סובר כנ"ל, ואילו ברא"ה נבאר ע"פ שיטת האבנ"ז והכת"ס שאין לחלק בין מידי לאכילה לשאר דברים ובכל דבר אנו בוחנים אותו לפי התוצאה, וכגון דכיון שכולם רוצים להיות בריאים ממילא כל הרפואות נחשבות שוה לכל נפש ואפי' שרוב בני האדם הם ב"ה בריאים].

ח. הכרעת האחרונים בגדר שוה לכל נפש

בשו"ת דרכי נועם (או"ח סי' ט ד"ה תנן) האריך בביאור דין 'מתוך' ובבירור מתי בעינן לתנאי דשוה לכל נפש ואחר ששו"ט בזה כתב "הכלל העולה שכל דבר שהוא מאכל אע"ג שאינו אלא למפונקים ראוי הוא אף לעניים ולא זו בלבד אלא אפי' יהיה מאכל שאין רוב בני אדם אוכלים אותו כיון שזה נהנה באכילתו שרי דלדידיה או"נ הוא ובאוכל ממש לא בעינן שוה לכל. ובדבר

שאינו מאכל אלא הנאת נפש אי הוי מלתא דהוצאה והבערה¹¹ אפי' שלא לצורך להרמב"ם שרי ולשאר הפוסקים שצריך שיהיה צורך קצת. ואי לא הוי מדבר שיש בו חד מהני תרי צריך שיהיה הנאת נפש השוה לכל אדם אליבא דכ"ע". ומבואר דס"ל כעין שיטת החינוך לחלק בין מידי דאכילה לשאר דברים שדווקא בשאר דברים בעינן שוה לכל נפש¹².

ויעוין גם בשו"ת בית דוד (או"ח ריש סי' רצא) שמשמע שמסכים עם הדרכי נעם שבמידי דאכילה לא בעינן כלל שוה לכל נפש.

וכן באמרי בינה (הל' יו"ט סו"ס ב) כתב שבמידי דאכילה תמיד חשיב שוה לכל נפש, ולמד זאת מדברי החינוך שהבאנו לעיל, וע"פ זה כתב להתיר לבשל תרופות ביו"ט כיון דחשיב צורך אכילה. והיינו דס"ל לעיקר דינא כדעת החינוך דמחלק בין מידי דאכילה לשאר דברים שרק בהם צריך שיהיה ממש שוה לכל נפש. [וע"ע בשו"ת ציץ הקדש (ח"א סי' לח).]

וע"ע בדברי שו"ת חת"ס שיובאו לקמן שכשבא לבאר את שיטת הר"ף והרמב"ם בדין רחיצה ביו"ט כתב בביאורו השני שס"ל שרחיצה כשתיה והיינו דכיון שהיא כשתיה א"צ שתהיה שוה לכל נפש, ומשמע שבשתיה עצמה פשיטא ליה לחת"ס דלא בעינן שוה לכל נפש והוא כדברי הדרכי נעם וסיעתו.

איברא דבשו"ת זרע אמת (שם מד"ה והנה) האריך לדחות את סברת הדרכי נעם שבמידי דאכילה לא בעינן שוה לכל נפש, ורק במידי דהנאת נפש בעינן שוה לכל נפש. והקיף הזרע אמת את הדרכי נעם בקושיות רבות וחמורות, ובין היתר הקשה עליו שהרי גם דין או"נ וגם דין הנאת נפש נלמדו מהכתוב "אך אשר יעשה לכל נפש" וממילא לא שייך לחלק ביניהם שבאחד יהיה צריך להיות שוה לכל נפש ובשני לא. ועוד הקשה הזרע אמת שהרי בשורש דין שוה לכל נפש בסוגיא בכתובות השוותה הגמ' במפורש בין אכילת צבי שהוא מידי דאו"נ למוגמר ובעילה שהם הנאת נפש. והוסיף להביא ראיות לדבריו מדברי הראשונים עיי"ש.

ולכן מסיק הזרע אמת "אלמא אין חילוק בין מידי דאו"נ למידי דהנאת הגוף אלא כל שהוא הנאה או אכילה השוה לכל אדם שרי ואי לא אסור, אלא דהמקשה דהקשה אלא מעתה נזדמן לו צבי וכו' ס"ד דמה שאמרו דבר השוה לכל נפש ר"ל דבר המצוי ורגיל לכל ומשום הכי הקשה אלא מעתה נזדמן לו צבי דאינו מצוי וכו' יהיה אסור והתרצן השיב לו האמת דר"ל דבר הראוי לכל אדם וא"כ אף צבי מותר דראוי הוא לכל אדם ולא אתא אלא לאפוקי מוגמר דאינו ראוי אלא למפונקים כמש"כ התוס' שם בד"ה אלא מעתה וכו' עיי"ש אבל ודאי לא עלה ולא יעלה על הלב לחלק בזה בין אוכל נפש להנאת נפש".

וכדבריו נראה גם מהמשנ"ב (סי' תקיא ס"ק כה) שכתב בנימוק ההיתר למתק את הפירות "דדבר זה שוה לכל נפש הוא דאף עניינים מתאווין למתק אכילתן אלא שאינן מצוי להם", וממה שלמרות שמיתוק פירות הוא מידי דאכילה הצריך המשנ"ב שיהיה בפועל שוה לכל נפש, והיינו שאם היה מצוי לכל היו מתאווים לו, נראה לכאורה דס"ל כהזרע אמת הנ"ל.

¹¹ בעניין מש"כ הדרכי נעם לגבי הוצאה והבערה עי' מה שהעיר בזה בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' עג ד"ה גם מ"ש שם) וע"ע בשו"ת בית דוד (או"ח ריש סי' רצא).

¹² ועי' בקר"נ (ביצה סופ"ב ס"ק י) שכתב לחלוק על הדרכי נעם וכתב עליו "וכל דבריו אתה רואה שאין בהם ממש והעלה כתעלא מבי כרבא". ואמנם המעיין בדברי הקר"נ יראה שבעיקר הדבר בגדר שוה לכל נפש לא מוכרח שפליג בזה על הדרכי נעם, ועוד דבברכי' (סי' תקיא ס"ק ב וע"ע סי' תקסז ס"ק א) ובכת"ס (שם) דחו את דברי הקר"נ שאין דבריו מוכרחים ושאין ממש במש"כ לדחות את הדרכי נעם.

וכ"נ להוכיח גם ממה שביחס לפסק השר"ע (סי' תצט סע' ב) להתיר למלוג גדי לצורך אכילת עורו כתב המשנ"ב (ס"ק ג) "והרבה פוסקים חולקין בזה דלא התירו למלוג רק הראש והרגלים דנהיגי בכך אבל מליגת כל הגוף אינו אלא למפונקים ביותר ואינו צורך כל נפש וגם נראה יותר כמעשה חול ונכון להחמיר לכתח"ל. ומבואר מטעמו הראשון שאע"פ שהעור הוא מידי דאכילה צריך שיהיה בפועל שוה לכל נפש. וע"ע במנחת פיתים (על שר"ע סי' תצט סע' ב) ובשו"ת צי"א (ח"א סי' כ ס"ק ז).

והנה לעיל הבאנו את שיטת האבנ"ז והכת"ס שצורך בריאותי הוא שוה לכל נפש וזאת משום שאזלינן אחר מטרת המלאכה ותכליתה וכיון שכולם רוצים להיות בריאים ממילא נחשב הדבר כשוה לכל נפש.

ונעלנ"ד שכשיטתם כן היא שיטת הגאון מהרא"ל צינץ בספרו שמחת יו"ט (כג א ד"ה והנלענ"ד עמ' רפו) שכתב לבאר את שיטת שמואל שמתיר מיתוק פירות ביו"ט, דאע"פ שעצם ההבערה לצורך מיתוק הפירות אינה שוה לכל נפש אך כיון שלבסוף לאחר ההבערה הפירות עומדים לאכילה והאכילה עצמה היא שוה לכל נפש שהכל צריכים לאכילה וממילא מיתוק הפירות נחשב שוה לכל נפש. [והמהרא"ל צינץ מרחיב את הגדר במה שכל הפעולות דמעיקרא נחשבות שוות לכל נפש מחמת התכלית דלבסוף, אמנם בעצם הדבר שאזלינן בתר האכילה בכללותה שהיא תכלית הצריכה לכל, ומועיל הדבר גם במאכל מסוים שאינו שוה לכל נפש (כגון פירות ממותקים) נראה ששיטתו אחת היא עם שיטת האבנ"ז והכת"ס.

וע"ע בשו"ת צי"א (ח"ח סי' טו פט"ז ס"ק ו) שציידד שהעיקר כהאבנ"ז והכת"ס והביא שם גם ממש"כ בזה בשו"ת בגדי כהונה עיי"ש].

ולעומת זאת עי' בדברי הגר"א וייס שליט"א בשו"ת מנח"א (ח"א סי' לו ד"ה והנה הכת"ס) שהביא את דברי הכת"ס שאזלינן בתר מטרת המלאכה ומה שרצה רב אחד ללמוד ממנו להתיר עישון ביו"ט והקשה עליהם המנח"א "ולענ"ד גם אלה דברי רוח המה, דמלבד מה שאין דברי הכת"ס מתיישבים על הלב, דא"כ נאמר כן גם לגבי כל התענוגות דהלא מטבעו של אדם שהוא אוהב תענוגות ומתענג בהנאה, וע"כ דדנים על כל דבר לגופו וכל הנאה והנאה לחוד, ומסתבר דכן הדבר גם לגבי ענינים הנוגעים לרפואה, ונראה יותר בכונת הכת"ס דכל אדם לפעמים עלול לחלות וכאשר יחלה יעסוק בכל רפואה ומשו"כ הוי שוה לכל נפש, משא"כ במוגמר ורחיצת כל גופו וכדו".

ולענ"ד אחבה"מ המחילה יש להעיר על דברי המנח"א שליט"א, דראשית מש"כ לבאר בכוונת הכת"ס שאינו מחדש גדר בשוה לכל נפש דאלזינן בתר תכלית המלאכה אלא כל כוונתו שחולי הוא מצוי אצל הכל וממילא הוי שוה לכל נפש, לענ"ד אין הדברים מתיישבים בלשון הכת"ס שכתב בהדיא "דלא אזלינן אם דבר זה בעצמו נצרך ושוה לכל אלא על תכלית הענין" ורק אח"כ הביא את ענין הרפואה כדוגמא בעלמא לגדר זה.

ובמה שהקשה המנח"א שהרי כולם בטבעם רוצים תענוגות וממילא לפי הכת"ס כל דבר יהיה שוה לכל נפש, לענ"ד תשובתו בגוף דברי הכת"ס שס"ל שצריך לדון בכל תכלית בפני עצמה (כגון בריאות, שובע וכד') ודעת הכת"ס (שם סוד"ה המג"א) דבעינן שווה ממש לכל נפש ולא די ברוב נפש, וממילא כשנבדוק כל תכלית בפני עצמה נמצא הרבה תענוגות שאף שרוב העולם רוצים בה לא כולם רוצים בה.

ועוד שהרי הכת"ס אינו יחיד בדבר זה וכמו שהבאנו לעיל מהאבנ"ז והמרא"ל צינץ שכתבו ג"כ בפירוש שאזלינן בתר תכלית המלאכה. ועוד שהרי הבאנו לעיל בית אב לשיטתם מדברי הרא"ה ותלינו זאת בשאלה האם הרא"ה והחינוך שיטה אחת הם כנ"ל¹³.

וא"כ בסיכום דברי הפוסקים הרי שלפי הדרכי נעם, בית דוד, חת"ס והאמרי בינה במידי דאכילה לא בעינן כלל שוה לכל נפש¹⁴. אמנם בשאר דברים צריך שיהיה שוה לכל נפש (והיינו שאם היה מצוי לו היה רוצה בו).

ולדעת הזרע אמת והמשנ"ב בכל דבר (כולל אוכל נפש) צריך שיהיה שוה לכל נפש והיינו שאם היה מצוי לו היה רוצה בו.

ולדעת האבנ"ז, כת"ס ומהרא"ל צינץ אזלינן בתר התוצאה של הדבר בכללותו, ואם רוב בני האדם רוצים את תוצאת הדבר בכללותו אפי' אם אינם רוצים פרט זה, נחשב הדבר כשוה לכל נפש¹⁵.

ט. רוב האנשים קבוע גדר "שוה לכל נפש"

כתב בשו"ת דרכי נעם (אר"ח סי' ט) בדין עישון ביו"ט לגבי גדר שוה לכל נפש "...אבל לעולם כד שוה לרובא דעלמא די דרובו ככולו אמרינן בכל התורה אפי' לענין תערובת איסור מין במינו בטל ברוב והתורה אמרה אחרי רבים להטות א"כ הכא בענין מציצת העשן כיון דרובא דעלמא מציצו להו שרי". ומבואר שמה שנאמר "כל נפש" אינו בדווקא אלא כמו בכל התורה גם כאן דין רוב כדין כל. וכן הסכימו עמו דרובו הוי ככולו בשו"ת זרע אמת (שם ד"ה הן אמת דלכאו' היה וד"ה הן אמת דלכאו' דינא וד"ה הכלל העולה) ובשו"ת בית דוד (שם).

ובפרמ"ג (סי' תקיא א"א ס"ק ד וכ"כ בסי' תקיב משב"ז ס"ק ב) כתב "ומשום הכי אסור באין שוה לכל נפש היינו רוב כי כל הוא רוב", ומבואר גם בדבריו שגדר שוה ל"כל" נפש היינו ל"רוב" הנפשות.

וכ"כ בכת"ס (שם) בביאור שיטת הברכ"י דס"ל שרוב חשיב כל לענין שוה לכל נפש. וכ"כ האמרי בינה (יו"ט סו"ס ב) שהקובע לענין שוה לכל נפש הוא מה שצריך לרוב בני האדם. וכן הוא בשש"כ (פי"ג ס"ק לו) דאזלינן בתר רוב.

והנה ראיתי מחד לפנ"י (שבת לט ב ד"ה ואומר ר"י) שכתב שמה שרוב העולם נוהגים בו אין בו די בשביל שיחשב שוה לכל נפש כיון שכמה וכמה בני אדם שאין עושים אותו ומתרחקים ממנו, ומשמע שצריך שכולם ממש יהיו שייכים בו ולא די ברוב.

¹³ ועי' במנח"ש (ביצה כב ב ד"ה ברם) שהגרשז"א זצ"ל האריך לחקור בגדר המדויק של שוה לכל נפש ונשאר בזה בצ"ע. אמנם עי' במש"כ בשש"כ (פי"ג ס"ק נה) בשם הגרשז"א זצ"ל לגבי תוספת מלח ותבלין לקדרה ז"ל "...וגם הרי מותר להוסיף ולהרבות פלפל או מלח בתוך הקדירה, אם הוא נהנה מזה, ואין חוששין למלאכת בישול, אע"ג שרוב האנשים רוצים רק מעט פלפל ומלח, ולא חשיב כלל כאינו שוה לכל נפש, והיינו מפני שכל אדם רוצה ליהנות ממאכלו, אלא שזה רוצה הרבה פלפל וזה רוצה רק מעט...". וכן עי' להגר"א נבנצל שליט"א בספרו ירושלים במועדיה (שבועות עמ' רכה) שכתב בשם הגרשז"א זצ"ל דס"ל שאוכל תמיד נחשב שוה לכל נפש. [ועי' בחלקת יואב (אר"ח א סו"ס כו ד"ה גם דע) שנטה להחמיר שנתנית הרבה פלפלין בתבשיל אסורה גם למי שאוהב כך מאכלו כיון דחשיב אינו שוה לכל נפש].

¹⁴ והדרכי נעם מחדש שגם בהבערה והוצאה לא בעינן שיהיה שוה לכל נפש אלא די שיש בו צורך קצת. והאמרי בינה מחדש שרפואה חשיב כאכילה דלא בעינן שוה לכל נפש.

¹⁵ ואמנם מדברי האמרי בינה שהבאנו לעיל מתבאר שתרופות נחשבות מידי דאכילה, ולפי"ז יש לעורר על מה שהבאנו לעיל מהאבנ"ז ורצינו להוכיח שאמר את ההגדרה דאזלינן בתר התוצאה ביחס לכל הדברים, והוכחנו זאת ממה שאמר דבריו ביחס לתרופות, אמנם לפי דברי האמרי בינה שגם תרופות נחשבים מידי דאכילה אפשר שיש לבאר כן גם בכוונת האבנ"ז, וממילא נאמר שדברי החינוך וחי' הרא"ה כולם שיטה אחת היא. ולפי שיטה זו נצטרך לומר בשאר דברים שאינם אכילה, שצריך שהנאת הדבר עצמו (ולא רק תוצאתו הכללית) תהיה שוה לכל נפש.

וכן ראיתי בשו"ת כת"ס (שם) שהקשה קצת על ההנחה שגדר שוה לכל נפש הוא לפי הרוב ולא בעינן כל נפש ממש, וע"פ זה ביאר (ד"ה והנה אם) מדוע רפואה חשיב שוה לכל נפש ורחיצה אינה שוה לכל נפש, שגדר שוה לכל נפש הוא לפי התוצאה וכיון שכולם רוצים להיות בריאים הוי שוה לכל נפש, אך לא כולם רוצים להיות רחוצים בכל גופם ולכן אינו שוה לכל נפש. ומאידיך בשו"ת אג"מ (או"ח ה' סי' לד וע"ע או"ח ג' סי' צד ד"ה וגם אף) נטה לומר שכל דבר שהוא נפוץ מאוד בעולם אפי' אם רוב העולם אינו רוצה בו די בזה להחשיבו כשוה לכל נפש. וע"ע בספר שלחן הטהור (סי' רי זר זהב ס"ק ב).

אמנם כמו שהבאנו לעיל דעת רוב הפוסקים הלא המה הדרכי נעם, בית דוד, זרע אמת, פרמ"ג, ברכ"י, אמרי בינה ושש"כ דאזלינן בזה בתר רוב וכבכל התורה כולה וכן קיימ"ל לדינא. [הבית מאיר (יו"ד סי' קצז סע' ג ד"ה עי' בסד"ט) שיטה אחרת לו בכל סוגיא דידן שכתב "ולדעתי אין הדבר תלוי ברוב או במיעוט כדהעלו בתשובותיהם הדרכי נועם והספר זרע אמת אלא כדכתבתי במה שחזינן שאותם שאינם מפונקין אפי' מצוי להם אינם מתאווים אליו תפנוקא יתירה הוא ואסור. ותדע רחיצה ודאי משמע בשבת דף מ שרוב העולם היו אדוקים בה מדנאמר התם עלה ראו שאין הדבר עומד להם וא"כ לענ"ד להחם חמין לצורך טבילת מצוה שאינה כלל לתענוג אלא להציל מן הצער ובפרט בזמן הקור ובמקומות הקרים בודאי דומה לעשיית מדורה להתחמם כנגדו דשרי ביו"ט בפשוט והיינו מההוא טעמא שאינו לתענוג אלא להציל מן הצער וכל המצוי לו מתאוה אליו ומקרי דבר הצריך לכל נפש ושרי וה"ה זה כנלענ"ד ברור שאין זה נכלל באיסור רחיצה בחמין כל הגוף ביו"ט".

והיינו שהגדר לדעת הבית מאיר אינו אם הוא צורך לרוב בני האדם (אם היה מצוי להם), אלא אם היה מצוי לאנשים שאינם מפונקים (ואפי' אם הם המיעוט) אם היו מתאווים אליו הוא שוה לכל נפש ואם לאו אלא היו רואים בו כפינוק בעלמא אזי אינו שוה לכל נפש. וע"פ זה כתב הבית מאיר נפק"מ להתיר להחם מים לצורך טבילת מצווה, דכיון שמוכרח לטבול וכולם מתאווים להפיג את הצינה חשיב שווה לכל.

ומצאתי שביאר בדומה לזה בגדר 'שוה לכל נפש' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' שטז, ח"ה סי' קנה, פשט ועיון כתובות ז א) עיי"ש. וע"ע בשו"ת עמודי אור (סי' כט ס"ק ה) במה שביאר שעישון אינו שוה לכל נפש דמשמע קצת גם בדבריו שאינו קאי מטעם רוב אלא מטעם דהוי פינוק. וע"ע בחזו"א (שביעית סי' יד ריש ס"ק ט).

ולפי ההגדרה שבדבריהם נראה פשוט שבנ"ד ברחיצת כל גופו בחמין שהכל נוהגים בו ואינו נחשב כפינוק הרי הוא 'שוה לכל נפש' כשם שבימיו הגדיר הבית מאיר טבילת מצוה בחמין כשוה לכל נפש. אך אולי יש לחלק בזה בין רחיצה במקלחת שאינה נחשבת כפינוק ובין רחיצה באמבטיה שנחשבת כפינוק ונכתוב בזה לקמן.]

י. תדירות הדבר בשביל שיחשב שוה לכל נפש

כתב בחזון יחזקאל על התוספתא (ביצה פ"ב חידושים ריש ה"ז) "שאפי' אם נקטינן שרחיצה הוה באו"נ בעינן בה שתהיה דבר השוה לכל נפש דומיא דאו"נ כמו רחיצת ידיו ורגליו, אבל רחיצה כל גופו מדי יום ביומו אינו דבר השוה לכל נפש ורק בני אדם מעונגים נוהגים כן", ומשמע מדבריו שצריך שיהיה רגילות אצל רוב בני האדם לעשות את הדבר מדי יום ביומו, אך אם רוב בני האדם עושים זאת רק מספר פעמים בשבוע וכד' ולא מדי יום אין זה נחשב שוה

לכל נפש. ומצאתי מפורש כזאת גם בשו"ת מים חיים (הלוי ח"א סי' כט) ז"ל "טענת כב' ודאי שחלשה היא כיון שהולך ומודה שרוב רובם של בני אדם רוחצים גופם כמעט כל יום ולא כל יום ממש, וא"כ אין זה שוה לכל נפש".

ובעני"ד לא זכיתי להבין דבריהם, שהרי הדוגמאות שהובאו בגמ' לשוה לכל נפש הם מיתוק הפירות ואכילת צבי ובעילה, וכי אצל אלו שהדבר מצוי להם הם רגילים בו בכל יום, וכי אדם אוכל צבי בכל יום וכו', אלא נעלנ"ד פשוט שאף שהוא רגיל בו מפעם לפעם די בזה שיחשב שוה לכל נפש.

וביחוד בנ"ד דרחיצה דרבים מאוד רוחצים מדי יום וגם אלו שאינם רוחצים מדי יום אך נוהגים לרחוץ מספר פעמים מדי שבוע וממילא די בכך להחשב שוה לכל נפש.

ונלענ"ד ראיה לדברינו מלשון החינוך (שם) שכתב "ומיהו דוקא דברים השוים בכל גוף אדם הוא שנתיר ונאמר שהוא בכלל היתר זה של או"נ כגון רחיצת רגלים דכו"ע רחצי הכי לפעמים", ומלשון 'לפעמים' שבחינוך משמע שא"צ שיעשהו בכל יום ויום ע"מ להחשב שוה לכל נפש.

ועוד ראיה לדברינו ממה שהבאנו שההסבר המקובל בשיטת הרמב"ם הוא שלדעתו רחיצה שוה לכל נפש, והרי הרמב"ם עצמו כתב (דעות פ"ד הט"ז) שדרך אדם להכנס לרחוץ במרחץ פעם בשבוע ומשמע שדי בתדירות זו ע"מ להחשב שוה לכל נפש.

ושמחתי מאוד למצוא כעין סברתנו להגרשז"א זצ"ל בחי' מנח"ש (ביצה כא ב ד"ה ולענין הלכה) שכתב "אך צ"ע דאדרבה בזמננו גם רחיצת כל הגוף הו"ל לכאו' שוה לכל נפש שהרי כל אדם עושה כן, ואף אם אין עושין כן אלא פעם אחת בשבוע צ"ע אם חשיב משום כך לא שוה לכל נפש, ותשה"מ יוכיח, וצ"ע". ובשולחן שלמה (יו"ט ח"א עמ' קצח הערות ס"ק ג) כתבו בשם הגרשז"א "ולתלמיד אמר מרן זללה"ה דנפסק להלכה שלהחם חמין עבור רחיצת כל גופו אסור כיון שאינו צורך או"נ¹⁶ אך לצורך פניו ידיו ורגליו מותר, ולענ"ד היום שכל אדם רגיל לרחוץ לפחות פעם בשבוע הרי זה נחשב כצורך או"נ, ובמיוחד למתירין לעשן ביו"ט מדין או"נ אע"פ שיש בני אדם שממש סובלים מזה, בודאי שיש להתיר רחיצת כל גופו שהיא הנאה לכל אדם, עכת"ד".

וכן ראיתי בשש"כ (פ"ד ס"ק כא) שכתב בהדיא לדחות את דברי החזון יחזקאל ז"ל "ועי' חזון יחזקאל לתוספתא ביצה במה שהוא רוצה לתרץ, אלא שדבריו צ"ע דמנליה דבעינן שוה לכל נפש כל יום, והרי גם מאכל משובח אין אדם אוכלו כל יום, וגם אין אדם מזיע כל יום ושרינן". וכן מצאתי בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' לא ס"ק ג וע"ע ס"ק ה ד"ה נמצא) שכתב "וממילא דה"ה להחם מים לרחיצת פניו ידיו ורגליו מותר אע"פ שאינו תדיר ואין בני אדם רגילים בהם כיון דשוה הוא לכל נפש דהיינו ששייך אצל רוב בני האדם".

יא. האם לדעת הר"ף והרמב"ם רחיצת כל גופו שוה לכל נפש

לעיל הבאנו שהר"ף והרמב"ם אסרו את הרחיצה משום גזירת מרחצאות ולא משום דרחיצת כל הגוף שוה לכל נפש, והבאנו מהר"ן שכתב שלשיטתם חימום מים ביו"ט לצורך כל גופו אינה אסורה מדאו'.

¹⁶ נלענ"ד פשוט שמה שכתבו "צורך אוכל נפש" כוונתם הייתה "שוה לכל נפש", וע"ע בגר"ז (סי' תקיא סע' א) שנקט לשון "צורך כל נפש".

ובחי' הרמב"ן (שבת לט ב ד"ה הא דתנן) הלך ג"כ בשיטת הר"ף והרמב"ם וכתב שלדעת ב"ה
חימום מים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו מותרת דרחיצת כל גופו היא שווה לכל נפש, והקשה
על תוס' שכתבו שאינה שווה לכל נפש.

ובשו"ת דרכי נעם (או"ח סי' ט ד"ה ואיכא) בבואו לבאר את שיטת הרמב"ם הלך בדרכו של
הרמב"ן שרחיצת כל גופו שווה לכל נפש וכתב "והרמב"ם ז"ל נתן טעם אחר לרחיצת כל גופו
בחמין משום גזירת מרחץ משמע דס"ל דאלו לא היתה הך גזירה הוה שרינן להחם חמין לרחוץ
כל גופו ולא היה לנו לאוסרו מטעם שאינו שווה לכל אדם איפשר משום דס"ל דברחיצת כל
הגוף הכל שוין".

אלא שאח"כ הביא הדרכי נעם ביאור נוסף לשיטת הרמב"ם וכתב "א"נ לפי שכתב בתחלת
הבבא רחיצה בכלל אכילה ושתיה היא כשם שבאכילה ושתיה לא מפלגינן בין מפונקים לשאינן
מפונקים שהרי התירו לעשן פירות אפי' שאינו אלא למפונקים ה"נ ברחיצה מן הדין היתה
מותרת אי לאו גזירת מרחצאות". והיינו שמחשיב רחיצה בכלל או"נ, וממילא כמו שס"ל לדרכי
נעם שבאו"נ לא בעינן שווה לכל נפש (וכמו שהבאנו לעיל בשמו) ה"ה לרחיצת כל גופו לא
בעינן שתהיה שווה לכל נפש.

וכעין שני הביאורים שהביא הדרכי נעם לשיטת הר"ף והרמב"ם כתב גם החת"ס מדיליה
בביאור שיטתם (או"ח סי' קמו ד"ה והנה למיעבד) ז"ל "הנה הר"ף והרמב"ם ס"ל דאין שום
איסור להחם ביו"ט לצורך כל הגוף דה"ל שווה לכל נפש ואיכא מתוך אם המים ראויים לשתיה,
או אפשר בלא"ה נמי דהרחיצה בעצמה היא כשתיה ולא אסור אלא משום גזירה יו"ט אטו
שבת וכולי חדא גזירה היא". וע"ע בשו"ת צי"א (ח"א שם ס"ק א ד"ה אכן) שכתב שלדעת הר"ף
והרמב"ם רחיצת כל גופו שווה לכל נפש, וע"ע בדברי הצי"א (שם ד"ה ד"ה ולמידים).

[ואמנם נתקשתי דלפי ההסבר שלדעת הר"ף רחיצה שווה לכל נפש יצא שחלקו הר"ף והתוס'
במציאות והוא לכאור' דוחק. אמנם אחר שכתבתי דברי ראיתי מש"כ בתשובת אגר"מ הנדפ"מ
(או"ח ח"ו סי' לא ס"ק ב) שביאר חילוק דק בין הר"ף לתוס' בביאור גדר שווה לכל נפש, ולפי"ז
ביאר את מחלוקתם אם רחיצת כל גופו שווה לכל נפש או לא עיי"ש].

ונראה בזה ביאור נוסף דהנה הרמב"ם בהלכות יו"ט לא הזכיר כלל את התנאי דבעינן שיהיה
שווה לכל נפש, והאחרונים נתקשו בזה, ובערוה"ש (סי' תצה סע' יט-כא) הקשה קושיה זו ז"ל
"ודע שיש לי תמיה רבה על הרמב"ם שהשמיט בהל' יו"ט הדין דבעינן דבר השווה לכל נפש,
ובכתובות ז מפורש להדיא דאיסור מוגמר הוא משום דבעינן דבר השווה לכל נפש...". וכתב
ערוה"ש בתירוץ הדברים דכל מה שאמרו בכתובות בטעם היתר בעילה והיתר שחיטת צבי
שהוא משום ששווה לכל נפש היינו דווקא לשיטת רב פפא "אבל אנן דקי"ל כרב פפי לית לן
בחבורה מתוך ולית לן איסור דאינו שווה לכל נפש וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל בכל דבריו",
והיינו שלשיטתם אין כלל צורך בשום מלאכה ביו"ט שתהיה שווה לכל נפש ע"מ להתירה.
וממילא מובן מדוע נקטו שהאיסור ברחיצה הוא משום גזירת מרחצאות ולא משום שווה לכל
נפש.

ומצאתי גם בשו"ת מים חיים (שם ד"ה אלא שהרמב"ם) ובספר פשט ועיון להגר"מ שטרנבוך
שליט"א (כתובות ז א) שכתבו גם הם שלדעת הרמב"ם וסיעתו אין כלל את התנאי של שווה
לכל נפש. וע"ע בקרן אורה (שבת כה א סוגיא דשמן שריפה ד"ה ועתה) ובצי"א (ח"א שם סוף
ס"ק ג).

וע"ע בדברי הגאון דברי משפט בקונטרס מים חיים (סי' כא) דס"ל שכל הסוברים שאין איסור דאו' במים שהוחמו ביו"ט הוא משום דס"ל כרש"י דאמרינן מתוך אף בלא צורך כלל וכמו שהזכרנו לעיל.

[וע"ע בשו"ת שבט סופר (או"ח סי' סט ד"ה ולפי דברי כמה) במש"כ לבאר בשיטת הרי"ף והרמב"ם ולענ"ד יש לדון בדבריו, ועוד תמהתי שלא זכר את דברי זקנו מרן החת"ס שכתב הפך דבריו וצ"ע.]

והנה בשו"ע (סי' תקיא סע' ב) נקט כשיטת הרי"ף והרמב"ם, והיינו דס"ל שהוא אסור מטעם גזירת מרחץ, ולכן נתקשתי בעניותי במה שראיתי שהט"ז (ס"ק ב), מג"א (ס"ק ד) ומשנ"ב (ס"ק ט) ביארו את דינו של השו"ע שהוא מטעם דאינו שוה לכל נפש. והרי אם כדבריהם ממילא היה לשו"ע לאסור גם רחיצת כל גופו במים שהוחמו מעיו"ט, שמי שס"ל שביו"ט איסורם מדאו' ממילא גוזר במים שהוחמו מעיו"ט אטו יו"ט, וכמו שמבואר כל זה בהדיא בב"י. אלא צ"ל שטעמא דהשו"ע משום גזירת מרחץ (ולא משום שוה לכל נפש) וכ"כ בביאור הגר"א (ס"ק ד) שפסק השו"ע הוא משום גזירת מרחץ. וכ"כ בכה"ח (ס"ק כד) שפסק השו"ע הוא ע"פ שיטת הרי"ף והרמב"ם ואין כאן כל חשש דאו'.

והיה נ"ל לבאר שס"ל לט"ז ולמג"א שהשו"ע פוסק כדעת השבלי הלקט וסיעתו, וממילא יובן מדוע מחד האיסור משום שאינו שוה לכל נפש ומאידיך לא גזרו עיו"ט אטו יו"ט. וראיתי שכעין זה כתב לבאר בשו"ת ציץ הקדש (ח"א סי' לו ס"ק ח וס"ק י). אך לענ"ד זה אינו שהרי בב"י לא הזכיר כלל את שיטתם אלא רק את שיטת הרי"ף וסיעתו ואת שיטת התוס' וסיעתו ואת מש"כ הר"ן לתלות את דין מים שהוחמו ביו"ט במחלוקתם, ואם לפי דברינו אלה העיקר חסר מן הספר וצ"ע.

ומה שנלענ"ד לבאר בדוחק שהט"ז והמג"א והמשנ"ב לא הייתה כוונתם לבאר את שיטת השו"ע עצמו, אלא ביארו את הדברים ע"פ מה שקיימ"ל לדינא כהרמ"א שפסק כשיטת התוס'. בהמשך להנ"ל נעלנ"ד לעורר גם על מה שנתקשתי בדברי הגרע"י זצ"ל בחזו"ע (יו"ט עמ' מא) שכתב "הנאה השוה לכל נפש מותרת ביו"ט כאוכל נפש עצמו... ומטעם זה מותר ג"כ לחמם מים חמים לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו, שהיא הנאה השוה לכל נפש. אבל כדי לרחוץ כל גופו אסור, שאין זו הנאה השוה לכל נפש. ומים שהוחמו מעיו"ט מותר לרחוץ בהם כל גופו כאחד, שלא גזרו בזה אלא בשבת". ובעניותי דבריו נראים מעורבבים ולא מצאתי כיצד ליישבם, שמעיקרא פתח במה שרחיצת כל גופו אינה שוה לכל נפש, והיינו כשיטת התוס' וסיעתו ופסק הרמ"א (ודלא כשיטת הרי"ף וסיעתו ופסק השו"ע שדיינינן ליה מטעם גזירת מרחצאות), ואח"כ כתב להתיר לרחוץ במים שהוחמו מעיו"ט והוא כשיטת הרי"ף והשו"ע (ודלא כשיטת התוס' והרמ"א שאוסרים רחיצה במים שהוחמו בעיו"ט גזירה אטו מים שהוחמו ביו"ט).
וחשבתי לבאר שהגאון חזו"ע קאי כשיטת השבלי הלקט וסיעתו שהבאנו לעיל דס"ל שהאיסור הוא מטעם שאינו שוה לכל נפש אך לא גזרו עיו"ט אטו יו"ט. אך כשעיינתי במש"כ במקורי הדברים ראיתי שלא הזכיר כלל את שיטתם, וממילא נשארתי נבוך בהבנת דבריו וצ"ע.

יב. האם בזמננו רחיצת כל גופו שוה לכל נפש

כשנבוא לשאלתנו בדין רחיצת כל גופו, אף שהבאנו לעיל מכמה מפוסקי זמנינו שאסרו רחיצת כל גופו בימנו מטעם דאינו שוה לכל נפש, הרי שבענ"ד דבריהם קשים וודאי שרחיצת כל גופו היא בימנו דבר השוה לכל נפש, ולא זכיתי להבין שיטתם.

שכן נראה פשוט לפי כל אחת מההגדרות הנ"ל לשוה לכל נפש, שאם נבחן לפי המעשה המסוים הרי רוב האנשים רוצים לרחוץ כל גופם בחמין לפחות פעם בכמה ימים ורבים מאוד אף רוחצים כל גופם בחמין בכל יום ויום. [ולכאור' רחיצת חמין בימנו היא אף נפוצה יותר מרחיצת ידיו ורגליו, ועי' ברמב"ן (שבת לט ב ד"ה הא דתנן) שכתב שגם בימיהם רחיצת כל הגוף הייתה צורך יותר מאשר ידיו ורגליו].

וכן אם נאמר כפי שיטת האבנ"ז וסיעתו הרי רוב האנשים מעוניינים בתוצאה שיהיה כל גופם רחוץ כראוי בחמין. וממילא צ"ל שבימנו רחיצת כל גופו בחמין שוה לכל נפש.

ויעוין בשו"ת חת"ס (שם ד"ה והנה אם) שדן בחימום חמין ביר"ט לצורך טבילת מצווה ובתוך דבריו כתב שהמציאות בימי חז"ל הייתה שרק המפונקים היו רוחצים כל גופם בחמין ומה שאינו שוה לכל נפש אינו משום ששאר העם היו רוחצים בקרים, שרחיצה בקרים היא ודאי צער לכל, אלא ששאר העם לא היו רגילים כלל לרחוץ כל גופם. ובטבילת מצווה שמחויבת בה ודאי טבילה בחמין היא שוה לכל נפש ובקרים היא צער, אלא שבימיהם לא היה מצוי להם האפשרות לטבול בחמין, וכעת כשרגילים לחמם המקוואות ודאי שהטבילה בחמין שוה לכל נפש. וממילא לפי דברי החת"ס י"ל שבימנו שכן רגילים כולם לרחוץ כל גופם פעמים רבות ממילא רחיצה בחמין היא שוה לכל נפש ואילו רחיצה בצונן היא צער ואינה דרך העולם.

איברא דראיתי להגר"נ קרליץ שליט"א בחוט שני (יר"ט עמ' מז ד"ה הא) שכתב שגדר שוה לכל נפש הוא גדר קבוע שקבעו חז"ל ואף אם תשתנה המציאות ורוב בני אדם יצטרכו לזה לא ישתנה הדין. ועו"כ הגר"נ קרליץ שליט"א (שם עמ' קכב ד"ה והחילוק) "והחילוק בין רחיצה כל גופו דלא הוי שוה לכל נפש, לרחיצה פניו ידיו ורגליו דמיקרי שוה לכל נפש, יש לפרש ע"פ מה שכתב הרמב"ם בהלכות דעות וז"ל דרך הרחיצה שיכנס אדם למרחץ משבעה ימים לשבעה ימים וכו', עכ"ל. מבואר שצורך רחיצה כל גופו אינו צורך כל יום וממילא אינו שוה לכל נפש לרחוץ ביר"ט, אבל רחיצת פניו ידיו ורגליו הרגילות לרחוץ כל יום וממילא הוה שוה לכל נפש".

ובענייני הרבה לא זכיתי להבין דבריו, דראשית מה שייך לומר שגדר שוה לכל נפש נקבע ע"י חז"ל, שהרי התנאי שיהיה שוה לכל נפש אינו סייג של חכמים אלא הוה דין תורה הנלמד מהפסוק "אך אשר יעשה לכל נפש" (ואף הבאנו לעיל מהר"ן נפק"מ מזה לעניין מים שהוחמו מעיר"ט). ועוד דמה סברא לומר שהגדר יהיה קבוע, ועוד וכי גם לקולא נאמר שיהיה קבוע. וגם במה שהביא החוט שני ללמוד מדברי הרמב"ם שרגילות רחיצה היא פעם בשבוע לא זכיתי להבין ראייתו, ראשית הרי הרמב"ם עצמו ס"ל שאין פגם ברחיצת כל גופו מצד שאינו שוה לכל נפש, ועוד שהבאנו לעיל להוכיח שגם דבר שאין השימוש בו תדיר בכל יום אלא רק פעם בכמה זמן נחשב שוה לכל נפש, וכבר הערנו בזה לעיל.

וראיה לדברינו מדברי הבה"כ (סי' תקיא סע' ד ד"ה אין) שדן אם עישון סיגריות חשיב דבר השוה לכל נפש וכתב שם "משום דעכשיו שהרבה רגילין בזה נעשה שוה בכל נפש" וממילא נלמד שגדר "שוה לכל נפש" הוא גדר משתנה לפי המציאות והזמן (וגם החוט שני הרגיש בראיה מהבה"כ ומש"כ לתרץ בדבריו הוא לענ"ד דוחק). וראיתי אח"כ שכ"כ גם בשו"ת אבני ישפה (ח"ג ריש סי' נה), שו"ת מים חיים (הלוי ח"א סי' כט) ושו"ת דבר חברון (או"ח סי' תקלח) לדייק מדברי הבה"כ הנ"ל שגדר שוה לכל נפש משתנה לפי הזמן.

וראיה נוספת לדברינו מלשון ערוה"ש (סי' תקיא סע' ו) שכתב לגבי טבילת נידה ביו"ט "להטיל מים חמים במקוה עכשיו שהנשים אין ביכולתן לילך למקוה של מים קרים פשיטא דהוה דבר השוה לכל נפש" ומשמע כדברינו שגם גדר רחיצה אם הוא שוה לכל נפש משתנה לפי הרגילות בכל דור ודור. וכן יש להביא ראיה לדברינו מלשון שו"ת מהרש"ג שכתב (ח"ב סי' קכז ס"ק א) "...משום דסברתי היה נוטה דעכשיו הוי חימום המים לטבול בו הוי דבר השוה לכל נפש ואינו דומה למוגמר דאינו אלא לאיסטניסט..."

וע"ע בספר הלכות חג בחג (ח"א עמ' שצה) שכתב שבימנו שרוב העולם אינם מעשנים ממילא לא שייך לומר שהעישון שוה לכל נפש וכ"כ עוד הרבה פוסקים.

ונלענ"ד להביא סייעתא לדברינו מדברי הזרע אמת (שם) שהאריך מאוד בהיא דינא דעישון סיגריה ביו"ט, ובירר בירור מקיף את שיטות גדולי הפוסקים שכתבו בזה, ובתוך דבריו (מד"ה הן אמת דלכאו' דינא) האריך לדון האם גדר 'שוה לכל נפש' נידון לפי כל העולם כולו או לפי כל מקום בפני עצמו, ומסקנתו (ד"ה כלל העולה) שדנים בכל מקום בפני עצמו¹⁷, ולכן במקומות שרוב האנשים מעשנים יהיה העישון נחשב שוה לכל נפש, ובמקומות שרוב האנשים אינם מעשנים יהיה נחשב כאינו שוה לכל נפש. ובאמת גם הבהל"כ (שם בסוף דבריו) כתב בהדיא שמחלקים בגדר שוה לכל נפש בין המקומות השונים לפי הרגילות בכל מקום.

והרי אם נאמר כדברי חוט שני הנ"ל שגדר שוה לכל נפש הוא גדר קבוע שקבעו חז"ל וכנ"ל, א"כ מה שייך לחלק בזה בין מקום אחד למשנהו, וכי נבאר בכוונת הזרע אמת שחז"ל ביררו בכל המקומות בעולם היכן רובא דאינשי מעשנים והיכן אינם מעשנים ואח"כ גזרו שבמקומות אלו העישון אסור ובמקומות אחרים העישון מותר, ובענ"ד א"א כלל לומר זאת, וממילא מוכרחים לומר שגם הזרע אמת ס"ל שגדר 'שוה לכל נפש' משתנה לפי המציאות במקום ובזמן וכדברינו.

ושמחתי לראות להגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה כא ב ד"ה ולענין הלכה, שלחן שלמה יו"ט ח"א עמ' קצז-קצח ועיי"ש ס"ק ג וכ"כ בשמו הגר"א נבנצל שליט"א בהערותו לשו"ת חבל נחלתו ח"ז סי' טו וע"ע בשש"כ מהד"ג פי"ד ס"ק כא ובירושלים במועדיה שבועות עמ' רכט) שס"ל שכיון שבימנו רגילים ברחיצת כל גופם ממילא משתנה גידרם להיות שוה לכל נפש, ולכן נוטה להתיר את הרחיצה בחמין ביו"ט.

וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' לא סוף ס"ק ו), שו"ת דבר חברון (שם), שו"ת חבל נחלתו (ח"ז סי' טו ס"ק ו) ושו"ת מבית ישראל (סי' קעז ס"ק ד ועיי"ש שנסתפק אם יש לחלק בזה בין מקלחת לאמבטיה) שבימנו רחיצת כל גופו היא דבר השוה לכל נפש.

ויש לצרף להנ"ל את שיטת הר"ף וכל הראשונים ההולכים בשיטתו דס"ל שאין פגם בדין הרחיצה מצד גדר שוה לכל נפש (לפי כל אחד מההסברים שהבאנו לעיל לשיטתם) וכן היא שיטת השו"ע (סי' תקיא סע' ב), וממילא לשיטתם פשוט שאין כל חשש בנ"ד מטעם דאינו שוה לכל נפש.

ממילא אם צדקנו בענ"ד בדברינו אלה, אין כל חשש בימנו בעניין הרחיצה במקלחת מדין 'שוה לכל נפש' וכל מה שיש לחוש בזה הוא רק מדין גזירת מרחצאות וכדלקמן.

¹⁷ א"כ הוא מנהג משונה שאז אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם. ויש להעיר בשיטתו מדברי הפרמ"ג (סי' תקיא א"א סוף ס"ק ט) שכתב "ולכאו' בתר רובא דעלמא אזלינן לא בתר רוב המקום, וצ"ע", וכן יש להעיר בזה ממה שהביא המנחת פיתים (על השו"ע סי' תצט סע' ב) ביחס למנהג בני בבל שאוכלם בשר חי ואכמ"ל.

ג. איסור רחיצה בחמין משום גזירת מרחצאות

לעיל הבאנו מהרי"ף והרמב"ם דס"ל שכל איסור הרחיצה בחמין ביו"ט, אינו משום שאינו שוה לכל נפש, אלא הוא משום גזירת מרחצאות.

ויסוד הדברים במשנה שבת (לח ב) "מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין, אמרו להם חכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה. אם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה".

ובביאור הגזירה איתא בגמ' (מ א) "ת"ר מרחץ שפקקו נקביו מער"ש למוצ"ש רוחץ בו מיד, פקקו נקביו מעיו"ט למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון. א"ר יהודה מעשה במרחץ של בני ברק שפקקו נקביו מעיו"ט למחר נכנס ר"א בן עזריה ור"ע והזיעו בו ויצאו ונשתטפו בבית החיצון, אלא שחמין שלו מחופין בנסרים, כשבא הדבר לפני חכמים אמרו אע"פ שאין חמין שלו מחופין בנסרין. ומשרבו עוברי עבירה התחילו לאסור. אמבטיאות של כרכין מטייל בהן ואינו חושש. מאי עוברי עבירה דאמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא בתחילה היו רוחצין בחמין שהוחמו מער"ש התחילו הבלנים להחם בשבת ואומרים מער"ש הוחמו, אסרו את החמין והתירו את הזיעה, ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנחנו, אסרו להן את הזיעה והתירו חמי טבריה ועדיין היו רוחצין בחמי האור ואומרים בחמי טבריה רחצנו, אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן. ראו שאין הדבר עומד להן התירו להן חמי טבריה, וזיעה במקומה עומדת".

וכהקדמה לדיון זה נציין לדברי שו"ת הרד"ך (סי' יח ס"ק ו ד"ה ונראה דמדקאמר) שהוכיח מתוך לשון הרי"ף והרמב"ם בנ"ד שגזירת מרחצאות היא גזירה קלה ואינה חמורה כמו שבות רגילה. וכ"כ בשו"ת דברי יוסף (סי' סד ד"ה ולהיות וע"ע בד"ה נמצא) ז"ל "וגזירה זו קליש איסורה ואינה בכלל שבות" והביא גם הוא ראיה לדבריו מלשון הרי"ף והרמב"ם. וכ"כ בהגהות הגרע"א (סי' שז ס"ק ג) והוכיח דבריו מלשון השו"ע בהל' שבת וע"ע כעין זה בשו"ת דברי יציב (ליקוטים סי' לד).

והנה משמעות הגמ' ממה שמירי שפקקו נקביו מעיו"ט שהמדובר הוא במים שהוחמו מעיו"ט ולא ביו"ט עצמו, וכן ביאר בבהגר"א (סי' תקיא ס"ק ט) שפקקו היינו מעיו"ט. ומשמע שאעפ"כ אין להתיר אלא להזיע בתוך המרחץ ולהשתטף בבית החיצון, ומשמע שאחר הגזירה נאסרה גם הזיעה בתוכו ונשאר ההיתר להשתטף בבית החיצון, וכמו שאמרו בגמ' לגבי מעשה דבני ברק "ומשרבו עוברי עבירה התחילו לאסור" ופרש"י "התחילו לאסור- את הזיעה".

ומשמע מכאן דמים שהוחמו בעיו"ט מותר להשתטף בהם בבית החיצון, ופירוש להשתטף היינו ששופך המים על כל גופו והוא כעין מקלחת שלנו, וכמו שביאר רש"י (לט ב) "להשתטף- שנותן על גופו ומשתטף". לפי"ז יש לדון בנ"ד כשמתקלח במקלחת ביתית או רוחץ באמבטיה ביתית.

יד. שיטת התוספות בגזירת מרחצאות ביו"ט

אמנם התוס' (לט ב ד"ה וב"ה) כתבו בשם ריב"א לבאר את החילוק בין זיעה לרחיצה שזיעה שוה לכל נפש ואילו רחיצה אינה אלא למפונקים (ומשמע מתוס' שקודם שגזרו על הזיעה היה מותר להזיע אפי' במרחץ שחומם ביו"ט). ולקמן (מ א ד"ה אלא) ביארו התוס' ע"פ התוספתא שלא התירו כלל להשתטף בחמין שהוחמו מעיו"ט אלא רק בצונן.

וצ"ע בכוונת התוס' במש"כ שההיתר הוא דווקא להשתטף בצונן, אם הוא מטעם דלא שוה לכל נפש וממילא גזרו גם על מה שנתחמם מעי"ט וכמו שהבאנו לעיל בשם הר"ן, או שקאי מטעמא דגזירת מרחצות וכוונתם לאסור ההשתטפות גם במה שחומם מעי"ט.

[ועוד צ"ע אם מה שביארו התוס' שנשתטפו בצונן הוא דווקא בבית החיצון אך חוץ למרחץ ממש אפשר שיתירו וצ"ע וע"ע בביאור שיטת התוס' בעבודת עבודה (שע"ג ס"ק כד"דה והנה הר"ן).]

ושמחתי למצוא בפירוש תכלת מרדכי לתוספתא (שבת פ"ד ה"ב) שהביא את ביאור התוס' הנ"ל אליבא דתוספתא וכתב שדברי התוס' הם לשיטתם הנ"ל דחימום מים ביו"ט לרחיצת כל גופו אסורה מדאו' משום דלא שוה לכל נפש וגזרו עי"ט אטו יו"ט וכדברי הר"ן הנ"ל.

[ועי' גם בביאור החסדי דוד לתוספתא הנ"ל ובפנ"י (שבת מ א סוד"ה ת"ר מחרץ) שכתבו ג"כ ע"פ התוספות שהאיסור ביו"ט הוא ביסודו משום שרחיצה אינה שוה לכל נפש, אלא שלא כתבו בהדיא שהאיסור להשתטף בחמין ביו"ט במים שהוחמו בעי"ט הוא גזירה אטו מים שהוחמו ביו"ט משום שאיסורם מדאו'.]

וא"כ לפי הנ"ל י"ל אליבא דתוס' דכיון שכל האיסור הנזכר לגבי יו"ט הוא ביסודו משום שרחיצת כל גופו אינה שוה לכל נפש, ממילא במציאות שלנו שהרחיצה שוה לכל נפש אפשר שאין לחשוש בזה כלל, שאין גזירת מרחצאות עומדת כלל בפני עצמה.

ונראה לכאו' סייעתא לדברינו מדברי שו"ת חת"ס (או"ח סי' קמו) שכתב "אמנם לדעת התוס' דס"ל שבי"ט עצמו איכא איסור דאו' להחם חמין לרחוץ כל גופו, ולא שייך מתוך במה שאינו הנאה השוה לכל אדם, נמצא לדידהו לא שמענו שגזרו כלל יו"ט אטו שבת בהך דמרחץ, ואנו אין לנו לחדש ולבדות גזירות וחומרות מלבנו ואין לנו אלא מטעם זה שכתבו תוס' דניחוש שיחמו הבלנים שלא לצורך אכילה כלל רק לרחוץ כל גופו, וזה הוא הנאה שאינו שוה לכל נפש", ולכאו' לדבריו אינו מובן שהרי כשהגמ' כתבה את גזירת הבלנין כתבה יחד את דין שבת ודין יו"ט ומה הייתה כוונת מרן החת"ס שלא גזרו כלל יו"ט אטו שבת בהך דמחרץ.

אלא נראה בכוונתו כמש"כ לעיל דאף שהוזכרו יו"ט ושבת כאחד אך כל אחד הוא דין בפני עצמו, ובי"ט כל הגזירה היא משום שהחימום ביו"ט עצמו אסור מדאו' משום שאינו שוה לכל נפש, וגזרינן עי"ט אטו יו"ט. וממילא אם נאמר שבימנו עצם הרחיצה ביו"ט שוה לכל נפש א"כ כ"ש שהרחיצה במים שהוחמו בעי"ט מותרת¹⁸.

טו. שיטת הר"ף והרמב"ם בגזירת מרחצאות ביו"ט

ואמנם כל זה טוב לשיטת התוס' אך הר"ף והרמב"ם שיטה אחרת להם בנ"ד, דז"ל הר"ף בסוגיא דידן (ביצה יא א) "ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו ב"ה אבל כל גופו לא כדתנן אמרו להם חכמים אם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה, ולענין רחיצה ביו"ט בחמין שהוחמו מעי"ט חזינן לגאון דקא כתב הכי דהיא דאמרינן לא ירחץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש דוקא בשבת אבל ביו"ט שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מעי"ט דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה היא אלא גזירה היא וכי גזרי בשבת אבל ביו"ט לא".

¹⁸ ואמנם עי' במאירי (ביצה כא ב ד"ה המשנה הרביעית) ששמע מדבריו שאע"פ שס"ל שאיסור רחיצת כל גופו ביו"ט היא מדאו' משום שאינו שוה לכל נפש בכל זאת ס"ל לאסור מטעם גזירת מרחץ לרחוץ כל גופו איברים איברים.

והרמב"ם כתב בנ"ד (י"ט פ"א הט"ז) "רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושין אותן ביו"ט שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש לכל שצריך הגוף, לפיכך מחמין חמין ביו"ט ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל כל גופו אסור משום גזירת מרחץ, וחמין שהוחמו מעיו"ט רוחץ בהן כל גופו ביו"ט שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד".

ומשמעות דבריהם דאזתה רחיצה שאסרו במים שהוחמו ביו"ט התירו במים שהוחמו בעיו"ט, וא"כ היה לנו לומר שגם רחיצה ממש במרחץ מותרת אם הוחמו המים מעיו"ט.

אלא שיקשה על כך מפשטות הגמ' בשבת הנ"ל שהרי מיירי שם במרחץ שפקקו נקביו והיינו שהמים הוחמו מעיו"ט ואעפ"כ לא התירו אלא בבית החיצון ודווקא להשתטף, ודלא כדמשמע מדברי הר"ף והרמב"ם.

הר"ן נדרש לשאלה זו וכתב (יח ב ד"ה איתמר) בביאור שיטת הר"ף והרמב"ם "...והרב אלפסי ז"ל התיר בשם גאון אפי' לרוחץ בהן כל גופו בבת אחת וכמש"כ במס' יו"ט עלה דמתניתין דתנן בפרק יו"ט לא יחם אדם חמין לרגליו וכן דעת הרמב"ם ז"ל ומיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור דהא תניא בברייתא בגמ' בסמוך פקקו נקביו מעיו"ט למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון והא מדקתני פקקו נקביו בחמין שהוחמו מעיו"ט מיירי ואפ"ה משתטף אין רוחץ לא ומשתטף נמי בבית החיצון אין בבית הפנימי לא הילכך בתוך המרחץ אפי' בחמין שהוחמו בעיו"ט אסור חוץ למרחץ שרי...". ומבואר מהר"ן שגם הר"ף והרמב"ם לא אמרו היתרם במים שהוחמו מעיו"ט באופן גורף אלא ישנן ג' חלוקות בדבר שרחיצה ממש באותם מים מותרת רק חוץ למרחץ (ועל זה דיברו הר"ף והרמב"ם), והשתטפות מותרת בבית החיצון, ובבית הפנימי אסור אפי' להשתטף.

וכן בשו"ע משמע כהר"ן שהרי כתב (סי' תקיא סע' ב) "אבל במים שהוחמו מעיו"ט מותר לרוחץ כל גופו אפי' כאחד, מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור", וכתב בבהג"א (ס"ק ט) בביאור דבריו דהוא ע"פ סוגיא דמרחץ שפקקו נקביו.

ומש"כ השו"ע "אבל במרחץ אסור" נראה כוונתו לרחיצה ממש (שהרי השו"ע לא הזכיר כלל השתטפות), והיינו דחוץ למרחץ מותר לרוחץ ממש כל גופו במים שהוחמו מעיו"ט (והשו"ע לא הזכיר את דין השתטפות בבית החיצון). וכ"נ ממש"כ המשנ"ב (ס"ק טז) ז"ל "היינו אפי' בבית החיצון של מרחץ אסור לרוחץ בחמין ולא הותר שם אלא להשתטף בהם" וכעין זה כתב בכה"ח (ס"ק כו), והיינו דדווקא בבית החיצון התירו רק השתטפות ולא רחיצה (אך חוץ למרחץ מותר גם רחיצה) והשו"ע הזכיר רק את החלוקה הראשונה דהיינו "מותר לרוחץ" לגמרי ודווקא "חוץ למרחץ".

ואמת שהעו"ש (ס"ק ב) העיר ע"פ דברי הר"ן שלרוחץ ממש אסור אפי' חוץ למרחץ, וכעין זה כתב בא"ר (ס"ק א ד"ה והשתא). אמנם לפי דבריהם שבאף מקום לא התירו רחיצה ממש ומה שהתירו הוא רק השתטפות, ממילא אינו מובן מדוע הר"ף והרמב"ם הזכירו היתר לרוחץ ולא היתר להשתטף, אלא נלענ"ד עיקר כמש"כ לעיל ע"פ דברי הר"ן והשו"ע, שדווקא בבית החיצון הגבילו את ההיתר להשתטפות, אך חוץ למרחץ מותר רחיצה ממש.

וראיתי מפורש בשל"ט ג (שבת יח ב) בשם ריא"ז שכתב להתיר רחיצת כל גופו חוץ למרחץ ז"ל "ונראה בעיני שאם הוחמו מעיו"ט שמותר לרוחץ בהן כל גופו ביו"ט חוץ למרחץ אבל לא בתוך המרחץ שאסור ליכנס במרחץ ביו"ט אפי' להזיע ואע"פ שנתחמם מעיו"ט".

[ואחר שכתבתי זאת ראיתי מש"כ בתשובת אגר"מ הנדפ"מ (או"ח ח"ו סי' לא ס"ק א) ודקדק גם הוא בדומה לדברינו מלשון הר"ן וריא"ז ושמתתי מאוד לראות שזכינו לכוון לדעתו הגדולה].

וגדולה מזו מצאתי בדברי המאירי בביאור הגמ' שבת (מ א ד"ה מרחץ) שכתב לגבי שימוש בבית החיצון במים שהוחמו מעיו"ט "פקקו נקביו מעיו"ט למחר נכנס ורוחץ ומזיע ויוצא ומשתטף בצונן בבית החיצון ר"ל שמותר בכל צורכי רחיצה ואפי' לא היו המים החמין מחופין בנסרים עד שלא יהא חום האור שולט בהם".

כמו"כ ראיתי במאמ"ר (ס"ק ג) שהביא את דברי הערו"ש והא"ר והאריך לדחות דבריהם ושהעיקר בהבנת דברי הר"ן והשו"ע כמש"כ לעיל ושכן הלכה להתיר רחיצת כל גופו חוץ למרחץ ורק בבית החיצון הגבילו את ההיתר להשתטפות. וע"ע מה שהאריך להוכיח כשיטת המאמ"ר בשו"ת מבית ישראל (סי' קעז ס"ק א).

מאיך הפנ"י (שבת מ א ד"ה ת"ר מרחץ) הביא את הקושיה הנ"ל בדברי הר"ף והרמב"ם ואת תירוץ הר"ן, והפנ"י הקשה על הר"ן "ולענד"נ דוחק גדול דמסתימת לשונם לא משמע הכי דכל כה"ג לא הו"ל לסתום אלא לפרש כיון דלענין שבת לא שני לן בין מרחץ לחוץ למרחץ לענין רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו מער"ש דסתמא קתני חמין שהוחמו מער"ש שלא התירו לרחוץ אלא פניו ידיו ורגליו ואין דרך רחיצה כזו בבית המרחץ אלא בביתו וא"כ אי איתא דס"ל לחלק בין מרחץ לחוץ למרחץ הו"ל לפרש".

ולכן מבאר הפנ"י את שיטת הר"ף והרמב"ם בדרך אחרת "לכך נלענ"ד ליישב שיטת הר"ף והרמב"ם בענין אחר שהם מפרשים הברייתא דפוקקים נקבים כפי' הראשון שכתב רש"י בשמעתין שלא פקקו אותן הנקבים שמסיקין בהן המרחץ אלא שפקקו הנקבים של המרחץ שלא יצא חמימותו כדי שיהא ראוי לזיעה למחר א"כ לפי"ז כבר אפשר שהמרחץ הוסק ביו"ט עצמו כיון שהבלנין חשודין בכך אם נתיר לרחוץ בכה"ג כל גופו מש"ה הוצרכו לגזור אפי' בכה"ג, משא"כ מה שהתירו הר"ף והרמב"ם ז"ל בשם הגאונים היינו באותן חמין שהוחמו ודאי מעיו"ט כגון שפקקו נקבי המרחץ במקום שמסיקין וכ"ש בחמין שהוחמו בבית מעיו"ט משום הכי כתבו בפשיטות דמותר". ועיי"ש בהמשך דברי הפנ"י שכתב להוכיח ממשמעות הסוגיא כשיטת הר"ף והרמב"ם ודלא כתוס'.

ומבואר ע"פ הפנ"י שכל שודאי לנו שהמים הוחמו בעיו"ט ולא ביו"ט מותר לרחוץ כל גופו בכל אופן שהוא ואינו בכלל הגזירה כלל, ורק בכה"ג שיש חשש שמסקרים וחיממו את המים ביו"ט עצמו אסרו לרחוץ והתירו רק בבית החיצון ורק להשתטף.

והפרמ"ג בספרו ראש יוסף (שבת מ א ד"ה ולפי שיטת) חלק גם הוא על הר"ן וכתב ג"כ שההיתר אליבא דהר"ף והרמב"ם לרחוץ במים שהוחמו מעיו"ט הוא בכל האופנים. ואף הגדיל הראש יוסף לומר דע"פ הר"ף והרמב"ם מש"כ בגמ' "ומשתטף בחיצון" אורחא דמילתא נקט דה"ה בתוך המרחץ. [ומשמע שהראש יוסף אפי' לא חייש למה שחשש הפנ"י במרחץ שפקקו שמא חיממו הבלנים ביו"ט].

טז. חימום מים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו

ונראה נפק"מ בין שיטת תוס' לשיטת הר"ף בימנו בדין חימום מים ביו"ט לרחיצת כל גופו. דלשיטת התוס' לפי מה שביארנו לעיל דלא ס"ל כלל לגזירת מרחץ ביחס ליו"ט, וממילא לפי מש"כ לעיל שרחיצה בימנו היא שוה לכל נפש ואין איסור לרחוץ בימנו בחמין, ממילא לכאור' יהיה מותר לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו, דהוי ככל בישול לצורך דבר השוה לכל נפש.

אמנם לשיטת הר"ף דקאי מטעם גזירת מרחץ, הרי שבמים שהוחמו מעי"ט מותר לרחוץ כל גופו שאינו בכלל גזירת מרחץ, אך להחם מים ביו"ט ולרחוץ בהם נראה שיאסרו בכל גווני אפי' אם רוחץ בהם חוץ למרחץ, שהרי בירושלמי (פ"ג ה"ג) איתא "חמין שהוחמו ביו"ט וכן חמין שהוחמו מע"ש לשבת רב ושמואל חד אמר מרחיץ בהן פניו ידיו ורגליו וחרנה אמר מרחיץ בהן כל גופו איברים איברים", ומשמע שתוקף הגזירה אטו שבת הייתה זהה במים שהוחמו ביו"ט ובמים שהוחמו בער"ש.

וכ"כ בחי' המיוחסים לר"ן (שבת לט ב ד"ה דתנן) "ואלא מיהו מדאו' שרי אפי' כל גופו אלא משום גזירת מרחצאות נגעו בה ואסרוה..."

והשו"ע כתב בהדיא לגבי מים שהוחמו בער"ש (סי' שכו סע' א) "אסור לרחוץ כל גופו אפי' כל אבר ואבר לבד אפי' במים שהוחמו מער"ש בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע ואפי' לשפוך המים על גופו ולהשתטף אסור אבל מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו" ולא חילק בין תוך המרחץ לחוץ מהמרחץ. וכן לגבי מים שהוחמו ביו"ט כתב השו"ע (סי' תקיא סע' ב) "מותר להחם ביו"ט מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו אפי' אינו רוחצו בבת אחת", ולא חילק כלל בין תוך המרחץ לחוץ למרחץ. ורק לגבי מים שהוחמו בעי"ט כתב השו"ע לחלק בין תוך המרחץ לחוץ למרחץ ז"ל "אבל במים שהוחמו מעי"ט מותר לרחוץ כל גופו אפי' כאחד מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור".

וממילא משמע דלשיטתם די בגזירת מרחץ לבדה לאסור רחיצת כל גופו במים שהוחמו ביו"ט בכל האופנים ואין חילוק בין תוך המרחץ לחוץ למרחץ. וכ"כ הגר"ז בהדיא (סי' תקיא סע' א) "וכן אסור לרחוץ כל גופו אפי' חוץ למרחץ בחמין שהוחמו ביו"ט אפי' הוחמו לצורך שתיה ואפי' אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר אסור". וע"ע בשו"ת ציץ הקדש (סי' לו ס"ק ו ד"ה ועוד).

[אמנם נראה לבאר בזה ביאור נוסף והוא שאינו משום שגזרו יו"ט אטו שבת, אלא ישנה גזירת מרחצאות ביו"ט כעומדת בפני עצמו ועל דרך שכתב בחי' הרמב"ן (שבת לט ב ד"ה בא דתנן) שהקשה דכיון דס"ל שרחיצת כל גופו שוה לכל נפש מדוע אסרוה ביו"ט ז"ל "ויש כאן שאלה כיון שרחיצת כל הגוף וזיעה כולן מותרין ואפי' להחם ביו"ט, למה גזרו כלל עליהן ביו"ט ומאי איסורא אתי מינה, וא"ת משום שבת, אין ראוי לגזור י"ט אטו שבת בדבר של אוכל נפש". ותירץ הרמב"ן "וי"ל כיון דביו"ט נמי איכא בהו איסור כגון מדיח קרקע וסך א"נ סחיטה דאלונתית וכיוצא בהן עשו יו"ט כשבת לכך ואינו מחוור", והיינו שמשום החששות הקיימות ביו"ט עצמו גזרו גם בו גזירת מרחץ (בדומה לשבת אך לא אטו שבת)¹⁹.

ומש"כ הרמב"ן שאינו מחוור הוא לכאו' משום מה שהקשה בחי' הרשב"א (לט ב ד"ה ויש מפרשים) דלפי"ז היה לנו לגזור גם בחמי טבריה שגם שם שייך סחיטה וכו'.

ובפנ"י (לט ב ד"ה מתירין) הלך לפי דרכו של הרמב"ן שגזירת מרחץ ביו"ט אינה אטו שבת אלא היא עומדת בפני עצמה, אלא שביאר טעם גזירה זו אחרת מהרמב"ן ז"ל "ומה שהביאו התוס' ראה מהירושלמי והיינו ממאי דאיתא בירושלמי דאמר בר קפרא לתלמידיו בטעם איסור רחיצה ביו"ט והלא כבר נאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם י"ל דהגאונים והר"ף סוברים דאינו אלא אסמכתא בעלמא משום שדומה לדבר שאינו שוה לכל נפש ואתי לזלוזלי בשאר מלאכות כה"ג... אבל לפמ"ש בשיטת הר"ף והגאונים אתי שפיר דכיון דביו"ט

¹⁹ ועי' בגוף דברי המיוחסים לר"ן שהבאנו לעיל וצ"ע אם ס"ל כהרמב"ן או פליג על הרמב"ן ואכמ"ל.

אינו אלא מדרבנן דאתי למיטעי דלאו דבר הוה לכל נפש היא ואתי לזלזולי בשאר איסורין כה"ג א"כ ברחיצת אבר אבר מינכרא מילתא טובא דאפי' רחיצת כל גופו כאחת אסור ותו לא אתי לזלזולי בשאר מלאכות, כן נראה לי בשיטת הר"ף והגאונים..".

והיינו דס"ל שטעם הגזירה ביו"ט היא משום שאע"פ שרחיצת כל גופו הוה לכל נפש, חששו שיטעו לומר שאינה הוה לכל נפש וממה שיתירו בזה יבואו להקל גם במה שבאמת אינו הוה לכל נפש. ולכן ברחיצת איבר איבר שאין חשש שיביא לידי טעות לא גזרו.

ואחר שכתבתי זאת ראיתי גם בתשובת אג"מ הנדפ"מ (או"ח ח"ו סי' לא סוף ס"ק א) שביאר את הגזירה ע"פ הר"ף והרמב"ם בדומה לביאור הפנ"י.

ולפי"ז יש לנו לומר דה"ה שבימנו שניכר לכל שרחיצת כל גופו היא הוה לכל נפש, ממילא אין לחשוש שיבואו להקל במה שאינו הוה לכל נפש, ויש להתיר אפי' במים שהוחמו ביו"ט. אמנם לדינא ודאי שהעיקר בדעת הר"ף כפשטות השו"ע שמים שהוחמו ביו"ט אסור לרחוץ בהם כל גופו בכל מקום שהוא וכנ"ל, ולא באתי אלא להעיר.]

ז. גזירת מרחצאות במקלחת ביתית בימנו

לפי הנ"ל נלענ"ד לגבי נ"ד בדין מים שהוחמו מעיו"ט דלשיטת הר"ף וסיעתו ופסק השו"ע דדיינינן ליה מדין גזירת מרחצאות, נראה בנ"ד דלפי כל אחד מהפירושים יש להתיר לשיטתם לרחוץ במקלחת במים שהוחמו מעיו"ט.

ולגבי אמבטיה יהיה לכאור' תלוי בתירוצים הנ"ל דלשיטת הר"ן והשו"ע יהיה הדבר תלוי אם אמבטיה נחשבת כחדר הפנימי או החיצון שאז הרחיצה בה תהיה אסורה, ואם נאמר שאמבטיה דינה כחוץ למרחץ ממילא יהיה מותר לרחוץ בה ונדון בזה לקמן. ולשיטת הפנ"י והראש יוסף שביארו שאין חילוק בין השתטפות לרחיצה ובין בית פנימי לחיצון ממילא יהיה מותר גם לרחוץ באמבטיה במים שהוחמו מעיו"ט. ומאידך לשיטת העו"ש והא"ר בכל מקרה יהיה אסור לרחוץ באמבטיה (ורק להתקלח במקלחת יש מקום להתיר).

[ולפי שיטת הפנ"י שביאר שהגזירת מרחץ אינה אטו שבת אלא היא משום החשש שנראה כאינו הוה לכל נפש (אע"פ שהוא כן הוה לכל נפש) ממילא במציאות ימנו שהדבר ניכר לכל שהוא הוה לכל נפש י"ל שכיון שנפל היסוד נפלה גם הגזירה ויהיה מותר אפי' להחם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו, אלא שכמש"כ לעיל מדברי השו"ע נראה שמשווה בזה גזירת מרחץ ביו"ט לגזירת מרחץ בער"ש.

ועוד י"ל שהדבר יהיה תלוי במחלוקת האם אומרים שכשבטל הטעם בטלה התקנה ועי' מש"כ בזה בשו"ת בגדי שש (ח"א סי' יד וסי' מג) ואכמ"ל.]

וכל זה לשיטת השו"ע, אך לשיטת הרמ"א הדבר יהיה תלוי האם במש"כ לאסור במים שהוחמו בעיו"ט הוא משום שפסק כשיטת התוס', או שרק חשש לשיטת התוס'. דא"ת שפסק כדעת התוס' ממילא במציאות ימנו לא שייך כאן כל חשש, שהרי מחד הרחיצה הוה לכל נפש, ומאידך כמו שהבאנו לעיל תוס' לא חשו כאן כלל לגזירת מרחץ. אמנם א"ת שהרמ"א רק חייש לשיטת התוס' אך לא דחה את שיטת הר"ף והשו"ע ממילא י"ל שגם אם אין בימנו חשש משום שאינו הוה לכל נפש אך עדיין חיישינן בזה לגזירת מרחץ.

ולענ"ד מלשון הרמ"א בהגה אין הכרעה ברורה לשאלה זו, אמנם ראיתי בא"ר (ס"ק א) שדקדק מלשון "נוהגים" שברמ"א ובלבוש שמעיקר הדין הם מסכימים שהלכה כר"ף דאתינן עלה

משום גזירת מרחץ ולא משום שאינו שוה לכל נפש (ורק 'נהגו' להחמיר כשיטת התוס'). וכ"נ מלשון הגר"ז שכתב (סוף סע' א) "ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה בכל זה מ"מ כבר נהגו במדינות אלו להחמיר כסברא האחרונה ואין לשנות המנהג". וע"ע בסד"ט (סי' קצז סוף ס"ק ט) שכתב שרוב הפוסקים מקילים במים שהוחמו מעי"ט ורק משום המנהג אנו מחמירים בזה ולכן יש להקל בטבילת מצוה וכד'. ומטעם זה כתב בשו"ת דברי יציב (ליקוטים סי' לד ס"ק א) להקל ברחיצת חולים ומצטערים עיי"ש. מאידך עי' בשו"ת ציץ הקדש (שם ס"ק ח) ששמע קצת מדבריו שהרמ"א הכריע כשיטת התוס'.

וראיתי להגרשז"א (שלחן שלמה יו"ט ח"א עמ' קצז-קצח וע"ע מנח"ש ביצה כא ב ד"ה ולענין הלכה) שצידד להקל בימנו ברחיצת כל גופו כיוון שהוא שוה לכל נפש (אלא שלא נתברר לי בדבריו אם דיבר על מקלחת או גם על אמבטיה וכדלקמן). וכן הגר"י נויבירט (שש"כ מהד"ג פ"ד ס"ק כא) הקשה טובא על מה שבימנו אין אנו מתירים את הרחיצה. וכן בשו"ת דבר חברון (או"ח סי' תקמ) כתב להתיר רחיצת כל גופו במים שהוחמו מעי"ט. וכן בשו"ת מבית ישראל (שם) התיר להתקלח ביו"ט במים שהוחמו מעי"ט. [ויש לצרף לזה את שיטת השו"ע והפוסקים הספרדים ההולכים אחריו דס"ל גם במציאות שבימי חז"ל להתיר רחיצת כל גופו במים שהוחמו מעי"ט].

ואמנם ראיתי עוד בשלחן שלמה (שם הערה ג והבאנו לשונו לעיל) שכתב גדולה מזו "ולתלמיד אמר מרן זללה"ה דנפסק להלכה שלהחם חמין עבור רחיצת כל גופו אסור כיון שאינו צורך או"נ אך לצורך פניו ידיו ורגליו מותר, ולענ"ד היום שכל אדם רגיל לרחוץ לפחות פעם בשבוע הרי זה נחשב כצורך או"נ, ובמיוחד למתירין לעשן ביו"ט מדין או"נ אע"פ שיש בני אדם שממש סובלים מזה, בודאי שיש להתיר רחיצת כל גופו שהיא הנאה לכל אדם, עכת"ד". ופשטות דבריו שנוטה להתיר בימנו אפי' את חימום המים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו.

וכן ראיתי בדבר חברון בתשובה אחרת (שם סי' תקלח) שכתב שכשמניעת הרחיצה היא עינוי נפש כגון בימים חמים מאוד, יש לסמוך על שיטת התוס' שלא חששו לגזירת מרחצאות ולהתיר אפי' רחיצת כל גופו במים שהוחמו ביו"ט (ואולי יש להביא סייעתא לדבריו ממש"כ ערוה"ש סי' תקיא סוף סע' ה לגבי שייכות גזירת מרחצאות בתינוק כשיש הכרח לרוחצו עיי"ש וצ"ע). ובביאור דברי השלחן שלמה נראה כמה דרכים, אפשר לומר דס"ל שהרמ"א הכריע כשיטת התוס' וממילא לפי פסק הרמ"א אין חשש מצד גזירת מרחץ (וכן משמע בדבר חברון הנ"ל). ועוד אפשר לומר שגם השלחן שלמה מסתפק בכוונת הרמ"א אלא שכיון שנ"ד הוא איסור קל מאוד אף יותר משבות רגילה וכמש"כ לעיל ממילא ס"ל לגרשז"א להקל בספק זה. ועוד אפשר לומר שהגרשז"א צירף בזה את שיטת הפנ"י הנ"ל בביאור גזירת מרחץ וממילא לפי דבריו אין שייכות לגזירה בימנו.

אמנם למעשה נלענ"ד שאף לאשכנזים אין להקל לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו, שהרי הבאנו לעיל מגדולי הפוסקים הא"ר והגר"ז שמשמעות דבריהם שהרמ"א רק חשש לשיטת התוס' אך לעיקר דינא ס"ל כרי"ף וממילא גם לשיטתו יש לחוש לגזירת מרחץ. ועוד שגם בשלחן שלמה אין הדברים חד משמעיים שהקל בזה, וכן בשו"ת דבר חברון כתב להקל רק בשעה"ד ומניעת עינוי (ועיי"ש בסי' תקלח שכתב בהדיא לאסור את חימום המים ביו"ט), וממילא יש לחוש בזה לגזירת מרחץ ולהתיר רק במים שהוחמו מעי"ט. וע"ע בשו"ת בא"מ (ח"ח סי' קנט) שנשאל לגבי ימנו שרבים מקפידים להתקלח בכל יום ולכל אחד יש מקלחת בביתו אם יהיה מותר להחם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו ואסור את הדבר מכל וכל.

יח. הדין למעשה ברחיצה באמבטיה ביתית

ובדין אמבטיה ביתית שאם היינו דנים אותה כתוך המרחץ ממילא לפי מש"כ לעיל נחוש לשיטות שיש כאן גזירת מרחצאות, ויהיה אסור לרחוץ בה כלל ביו"ט (ואפי' במים שהוחמו מעיו"ט).

אמנם לענ"ד יש להחשיבה כחוץ למרחץ, שהרי כל החומרא שנהגו היא לא משום שחששו שסתם אינשי ינהגו שלא כדין אלא רק משום שהבלנים היו מזלזלים באיסורי שבת, וממילא באמבטיה ביתית שאינה תלויה כלל במעשה הבלנים אינה בכלל הגזירה. וגדולה מזו ראיתי בחי' רבנו פרחיה (שבת מ א) שם מבואר שאין הישראל חשוד שיחמם בעצמו את המים אלא שהחשש היה משום בלנים גוים שהיו מחממים, וממילא כל יהודי ביחס לאמבטיה המצויה בביתו אינו חשוד שיחמם באיסור ואין שייך לגזור.

וכ"כ כדברינו החזו"ע (יו"ט עמ' מב ובס"ק עג), שו"ת אול"צ (ח"ג פכ"א סע' א וס"ק א ד"ה בשו"ע), שו"ת מים חיים (ח"א סי' כט שם ד"ה אבל לספרדים), שו"ת דבר חברון (או"ח סי' תקמ), פסק"ת (סי' תקיא אות ד) ושו"ת מבית ישראל (סי' קעז ס"ק א ד"ה ומתבאר) שאין לאמבטיה דין מרחץ.

[ונתקשתי במה שראיתי בשו"ת ויען יוסף (או"ח סו"ס צה) שכתב שברז ביתי בכיור דומה למרחץ יותר ממקווה ובענ"ד לא זכיתי להבין דבריו.]

ואמנם נלענ"ד שכל זה יועיל לגבי רחיצה במקלחת שבאמבטיה, אך רחיצה באמבטיה עצמה יש לדון לאסור דאפשר שדרך בני אדם דווקא להתקלח אך רחיצה באמבטיה אינה אלא למפונקים וממילא י"ל שאינה שוה לכל נפש.

יט. האם מים שהוחמו ביו"ט בדוד שמש או בבוילר חשמלי ע"י שעון שבת דינם כמים

שהוחמו מעיו"ט

כתב השו"ע (סי' שכו סע' ג) "אמת המים שהיא חמה אסור להמשיך לתוכה אפי' מער"ש סילון של צונן ופי הסילון יוצא חוץ לאמה ומימיו נשפכים לעוקא שבקרקע, ואם המשיכו אסורים אפי' המים שנכנסו לה מער"ש ברחיצה ובשתיה כאילו הוחמו בשבת. ואם הביא סילון של מים מעיו"ט, ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה".

ובטעם האיסור להמשיך את המים לתוכה כתב המג"א (ס"ק ד) "דהוי כמטמין בדבר המוסיף הבל" אלא שהמג"א העיר בזה "ודוקא אם ממשיך בצונן דרך סילון המוקף מכל צד אבל אם המשיך מע"ש צוננים לתוך חמין שיתערבו יחד שרי ולרש"י גם זה מיקרי הטמנה...". והיינו דהאיסור משום הטמנה (ולא מצד בישול) ובמים בתוך מים אין איסור הטמנה. [ומה שהביא המג"א בסוף דבריו מרש"י אינו אליבא דהלכתא שהרי ממה שהשו"ע העמיד את הדין בכה"ג "ופי הסילון יוצא חוץ לאמה ומימיו נשפכים לעוקא שבקרקע" מוכח שפסק כתוס' שדווקא בכה"ג אסור משום הטמנה אך לא המים המתערבים אלו באלו, וכ"כ במשנ"ב (ס"ק יג). וכן הוא במג"א (סי' רנג ס"ק לב) ובגר"ז (סי' שכו סע' ג)]

ובהגהות רע"א (ס"ק ב) העיר על מש"כ המג"א להתיר בממשיך את המים לתוך החמין עצמם "משמע דשרי אף ברחיצה אף דהמים נמשכו ובאו בשבת כיון דבהיתירא הוא כההיא דפותקים מים לגנה ע' בתוס'. ואף דחמים שהוחמו בשבת דרך היתר ג"כ אסור לרחוץ כמ"ש המג"א

בסק"ו צ"ל דהכא עדיפא כיון דלא נעשה מעשה בשבת כלל". ומבואר מדבריו דכל שלא עשה כל מעשה בשבת והחימום נעשה מאליו (בצורה שאין איסור הטמנה) מותרים המים לרחיצה. ולכאוף נראה גם בגר"ז (שם ד"ה וכל זה) כדברי הגרע"א עיי"ש.

וממילא יש ללמוד מדבריו להתיר לרחוץ כל גופו ביו"ט במים שהוחמו ע"י שעון שבת או בדוד שמש, כמו שמתירים במים שהוחמו מעיו"ט, שהרי לא עשה שום מעשה ביו"ט והמים התחממו מעצמם.

וכ"כ להתיר רחיצה במים שהוחמו בדוד שמש בחזו"ע (יו"ט עמ' מא). וכן בשו"ת דברי דוד (ח"א סי' כט) התיר במים שהוחמו בדוד שמש ובסיום דבריו הביא שכן מורים הגרשז"א זצ"ל והגרע"י זצ"ל. וע"ע בשו"ת חבל נחלתו (ח"ז סי' טו ס"ק ו) שכתב שדין מים שהוחמו בדוד שמש ביו"ט קל יותר ממים שהוחמו ע"י מעשה האדם ביו"ט ופשוט, וע"ע בשו"ת אז תשכיל (ח"ב סי' טז).

וזה דלא כמש"כ בשו"ת אול"צ (ח"ג פכ"א סע' א) לאסור לרחוץ במים שהוחמו בדוד שמש בשבת. ובגזרת מרחץ שכנ"ל היא איסור קל יותר אף משבות נלענ"ד ללכת אחרי המתירים. ויעוין גם בשו"ת שבה"ל (ח"ד סי' לא ס"ק א) שהביא שמדברי התו"י משמע לאיסור לרחוץ גם במים שלא עשה מעשה לחמם ודלא כרע"א, אך כתב על כך השבה"ל "ומ"מ מאן דמורה לכתח' כהגרע"ק"א הרי יש לו עמוד העולם לסמוך עליו".

[ולפי מה שהבאנו מהגרע"א נראה גם להתיר לרחוץ במים שהוחמו ביו"ט בדוד חשמל בהיתר וכגון שמבעו"י כיון את שעון השבת שיפעיל את דוד החשמל ביו"ט וכעת הוא מתרחץ בהם, שהרי גם בכה"ג לא נעשה על ידו שום מעשה בשבת. וע"ע בשש"כ (פי"ד סוף ס"ק כא) במש"כ לגבי טבילה במים שהוחמו ע"י שעון שבת וצ"ע לדינא.

אחר שכתבתי כל זאת הראנו מש"כ בחזו"ע (שבת ח"ו עמ' פז סוף ס"ק ו) ששו"ט ע"פ דברי הגרע"א הנ"ל וסיים בזה "ונראה דהוא הדין במים שהוחמו ע"י שעון שבת, דחשיב הוחמו בהיתר, ומותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו".]

כ. האם יש לחוש למה שמים קרים נכנסים לדוד

ולכאוף יש לדון בהיתר השימוש במים שבדוד מטעם נוסף, שהרי מערכת המים בנויה כך שבעת שפותח את ברז המים החמים שבבית גורם להכנסת מים קרים אל הדוד, וממילא המים הקרים מתבשלים מחומם של המים החמים שבדוד, והרי קיימ"ל שתלדות האור מבשלים מדאוף וכדאיתא בשו"ע (סי' שיח סע' ג). ואף אם המים החמים שבדוד התחממו רק מחמת קולטי השמש הרי קיימ"ל (שו"ע שם) שתולדות חמה מבשלים מדרבנן, וא"כ בעצם השימוש במים החמים בבית גורם לבישול מים חמים בדוד וצ"ע האם יש איסור בדבר²⁰.

ואמנם שאלה זו לא נולדה מחמת מה שרצינו להתיר רחיצת כל גופו, אלא שאלה זו נכונה גם על עצם השימוש במים חמים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו או לצורך שתיה וכד', דאף שמוסכם הדבר שהתירו שימוש בחמין ביו"ט לצרכים אלו, ואף שמתסבר שלפחות חלק מהמים החמים ישמשו לעוד שימושים המותרים ביו"ט, אך מי ערב לנו שכל המים החדשים הנכנסים מחמת זה לדוד ומתבשלים שם ישמשו גם הם לשימוש המותר.

²⁰ ידוע המחלוקת בשבת לגבי שימוש במים מדוד שמש, ולמאן דמתיר בשבת כ"ש שיתיר ביו"ט, ועי' מש"כ בזה בשו"ת בגדי שש (ח"א סי' ל) ונטינו להחמיר בזה משום תערובת המים בצינור של הברז שבבית.

כתב הרמב"ם (י"ט פ"א ה"י) "ממלאה אשה קדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, וממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד". ובמ"מ וב"י (סי' תקג) מתבאר שיטתו שתי שיטות בטעם ההיתר, דלשיטת רש"י ההיתר הוא משום שעושה מעשהו בחד טירחא ואילו לדעת הרשב"א ההיתר הוא משום שמחמת הריבוי משתפר התבשיל.

ובכוונת רש"י במש"כ שהוא משום שעושה בחד טירחא, צ"ע אם כוונתו שכשיעשה בשתי טירחות שייך בזה איסור דאו', דהיינו שכיון שפעל פעולה אחת הדבר מותר אף ששם יותר מכשיעור, אך אם היה מוסיף אח"כ בפעולה נוספת היה בפעולה זו איסור דאו' דהוי ביטול שלא לצורך יו"ט (אם לא שנאמר שאינו מדאו' מטעם הואיל מחמת אורחים וכד' ואכמ"ל). או שנאמר שגם רש"י מודה שאין כאן כל שייכות לדאו', שהרי בסופו של דבר מבשל את כל המים כאחד ואת חלקם הוא צריך לשימושים המותרים ביו"ט, ומה שחשש בזה רש"י הוא רק מדרבנן משום טירחה ביו"ט שלא לצורך יו"ט.

והנה בב"י (שם) אחר שהביא את מחלוקת רש"י והרשב"א ואת הנפק"מ בזה כתב "והכי נקטינן כמאן דמיקל כיון דהוי מידי דרבנן", ומוכח מזה שגם אליבא דרש"י אין כאן שייכות לדאו'. וכתב השו"ע (סי' תקג סע' ב) "ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד". והעיר בזה הרמ"א "אבל צריך להשים הכל אצל האש בפעם אחת, אבל אסור להוסיף אם כבר החבית אצל האש, דטרחא שלא לצורך הוא". ובבהגר"א (ס"ק יג) ביאר דכיון שאין תוספת שבח במה שמוסיף עוד מים ממילא גם לשיטת הרשב"א יש להקפיד לעשותו בחד טירחא.

והנה בנ"ד הרי אם נדון מצד ריבוי הטורח שבדבר, נראה פשוט שנ"ד קל יותר מהנחה בחד טירחא, שהרי בנ"ד אינו פועל כלל במים הנכנסים לדוד, אלא הוא משתמש במים מהדוד לדבר המותר, ומים אחרים נכנסים בגרמא לדוד ומתבשלים שם, וממילא י"ל שכיון שאין כאן כל ריבוי טורח אין לאסור.

וגם גוף מעשה ביטול המים בדוד, הרי לכאורה יש לדונו לא יותר מריבוי בשיעורים ביו"ט, ובכגון נ"ד נראה שלא אסרו את הריבוי בשיעורים, וחיילי דידי מלשון הר"ן (ביצה ט ב) שאע"פ שס"ל שבשבת ריבוי בשיעורים הוא מדאו' הרי שלגבי יו"ט כתב "לפיכך נ"ל ברור דודאי רבויי שיעורא בשבת מדאו' מיתסר ואפי' הכי לא דמי רבויי בשיעורא ביו"ט לרבויי שיעורא בשבת שהשבת דחוייה היא אצל חולה ולא הותרה ולפיכך כל שהעיקר מלאכה אסור אף תוספתו כמוהו ומיתסר מדאו', אבל יו"ט שאו"נ הותר בה דאפי' אפשר מעיו"ט שרי כל שהוא מרבה על העיקר ובלבד שיהא בטורח אחד תוספתו כמוהו. ועוד שנראה להם לחכמים שכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך אליו בלבד ומשום הכי רבויי בשיעורא כל היכא דלא מפיש בטרחא שרי אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמוהו מדאו' ולא ניתן לידחות אצל חולה". וממילא בנ"ד שאינו טורח טירחא נוספת ע"מ לחמם מים יותר מהנצרך לו בדקדוק, לא חייבוהו חכמים לדקדק בשיעור המדוייק הנצרך לו.

ועוד נראה דכיון שאמרנו שכל החשש בנ"ד הוא משום ריבוי בשיעורים שביו"ט מוסכם הדבר שאינו אלא מדרבנן, ממילא גם ללא דברי הר"ן הנ"ל היה אולי אפשר קצת לצדד להתיר שהרי נ"ד הוא תרי או תלת דרבנן שהרי אינו עושה מעשה בידים אלא בגרמא וכנ"ל וממילא גרמא בריבוי בשיעורים הוא תרי דרבנן, ואם מדובר בדוד שמש הוא תלת דרבנן שהרי ביטול בתולדות חמה אינו אלא מדרבנן. וכיון שצריך לו מים חמים לצורך יו"ט הן מצד הצורך הכללי

בחמים והן מצד שמחת יו"ט, י"ל דחשיב די צורך להתירו ע"פ מש"כ השו"ע (סי' שז סע' ה) להתיר שבות דשבות במקרים מסויימים.

וכ"כ בחוט שני (יו"ט עמ' סב) שאין לחוש מצד מה שהמים הקרים נכנסים ומתבשלים שם ועיקר טעמו להתיר הוא ע"פ דברי הר"ן הנ"ל, ושמחתי שזכינו לכוון לדבריו. [אלא שכתב בחוט שני שתי מגבלות האחת שמערכת החימום החשמלית של הדוד כבויה, והשניה שאין להתיר זאת סמוך לבין השמשות של סוף יו"ט כיון שלא תהיה לו אפשרות להשתמש במים שמתחממים עכשיו].

וכן דעת הגרשז"א זצ"ל שאין לחוש בזה (שש"כ פ"ב סע' ז וס"ק כאו וע"ע שבות יצחק פי"א אות ב), וכ"כ בספר חזו"ע (יו"ט עמ' מב ס"ק עג), שש"כ (שם) ובשו"ת אול"צ (ח"ג פכ"א סע' א ס"ק א ד"ה ואין לחוש) שאין לחוש בזה מצד מה שנכנסים מים קרים לתוך המים החמים שבדוד ומתחממים מחמתם. וכ"כ להיתר בשו"ת אבני ישפה (ח"ג סי' נה ענף ב) בשם "מור" גאון אחד²¹.

[וע"ע בקובץ מבית לוי (חי"ד עמ' כד) שכתב בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל ג"כ להקל בזה, אלא שמדבריו משמע שמקל דווקא אם המים בדוד הוחמו ע"י השמש כיון שבישול בתולדות חמה הוא דרבנן אך אם הוחמו ע"י גופי החימום החשמלים והם תולדות האור משמע שאינו מיקל בזה וצ"ע].

וגדולה מזו מצאתי בשו"ת בא"מ (ח"א סי' מד, ח"ח סי' לה) שדן גם הוא בשימוש במים חמים ביו"ט לצרכים המותרים, הנידון שלו היה חמור משלנו ששם דובר שמחמת כניסת המים הקרים הם גורמים להדלקת גופי החימום של הבוילר, ובהפסקת כניסתם נגרם כיבוי של גופי החימום, וכתב שהדבר פשוט להיתר משום דהוי כמה פעמים גרמא²². ואמנם הבא"מ לא חשש שם כלל מצד מה שהמים הקרים מתבשלים מחמת המים החמים שבדוד שהם תולדות האור או מחמת גופי החימום, ומשמע שבזה אף פשוט לו יותר שאין כל חשש איסור. ועיי"ש בבא"מ (ח"ח סו"ס לה) שהביא שגם הגר"י שטייף זצ"ל הסכים עם היתרו להשתמש ביו"ט במערכות חימום מים אלו.

כא. העולה מדברינו

א. נחלקו הראשונים בטעם איסור רחיצה ביו"ט, דעת התוס' ועוד ראשונים שחימום מים לצורך רחיצת כל גופו אסורה מדאו' משום שאינו שוה לכל נפש. ונראה ראייה לשיטתם מדברי הירושלמי והמכילתא. (אות ב). ולשיטתם לא חששו כלל לגזירת מרחץ ברחיצה ביו"ט. (אות יד).

ב. דעת הר"ף והרמב"ם ועוד ראשונים שמדאו' מותר לחמם מים לצורך רחיצת כל גופו, אלא שאסרו את הדבר מדרבנן משום גזירת מרחץ. (אות ב).

ובביאור טעמם י"א שס"ל שרחיצה שוה לכל נפש. וי"א שרחיצה נחשבת כאכילה ושתיה וא"צ שתהיה שוה לכל נפש. וערוה"ש ביאר שלשיטתם אין כלל את התנאי של שוה לכל נפש בהיתר המלאכות ביו"ט. (אות יא).

²¹ ושמעתי שמועה שכוונתו להגר"ש אלישיב זצ"ל, וע"ע בספר הלכות חג בחג (ח"א עמ' רט סוף ס"ק 11) במש"כ בשם הגר"ש"א דמשמע שמחלק בין אם משתמש במים לצורך או"נ ובין אם משתמש בהם לצורך מכשירי או"נ עיי"ש, וע"ע בשבות יצחק (פי"א אות א).

²² ועיי' בשו"ת ויען יוסף (או"ח סו"ס צה) שדן ג"כ בסוג כזה של בוילר ונטה להחמיר ביו"ט.

ג. לשיטת מ"ד שאין איסור מדאו' לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל גופו ורק אסרו את הדבר משום גזירת מרחץ, מוסכם הדבר שמותר לרחוץ כל גופו ביו"ט במים שהחמו מעיו"ט, וכן פסק השו"ע. (אות ג).

ד. בדעת הסוברים שרחיצת כל גופו אינה שוה לכל נפש, נחלקו הראשונים שהר"ן והטור ועו"ר ביארו שלשיטתם יהיה אסור לרחוץ כל גופו במים שהחמו מעיו"ט, וכן פסק הרמ"א. אמנם בשבלי הלקט ובעו"ר מבואר שאע"פ שהאיסור מדאו' משום שאינו שוה לכל נפש בכל זאת לא גזרו על רחיצה במים שהחמו מעיו"ט, ויש ראייה מהירושלמי לשיטתם (אות ג).

ה. ישנן מספר שיטות בפוסקים בהגדרת 'שוה לכל נפש'. שיטת רש"י, בעה"מ והרשב"א שאם אצל כל אחד שהיה מצוי לו היה שייך בו והיה רוצה בו הרי זה נחשב שוה לכל נפש, ואע"פ שבפועל אינו מצוי לו, ואין לחלק בזה בין מידי דאכילה לשאר דברים. (אות ה). **וכן הכרעת הזרע אמת והמשנ"ב** (אות ח).

ו. שיטת התוס' בביצה שאפי' אם כשהיה מצוי לו במצבו העכשווי לא היה שייך ורוצה בו, אך אם היה בדרגה אחרת ובמצב אחר כגון שהיה עשיר יותר וכד' היה רוצה בו ממילא נחשב דבר השוה לכל נפש. (אות ו)

ז. שיטת החינוך שבמידי דאכילה כיון שהדבר בכללותו הוא צורך כולם (שהרי כולם רוצים להיות שבעים) ממילא כל סוגי האכילה נחשבים שווים לכל נפש ואפי' כאלה שאינם שייכים אצל כולם, אך בשאר דברים שאינם מאכל צריך שיהיה ממש שוה לכל נפש. (אות ד) **וכן הכרעת הדרכי נעם, בית דוד, חת"ס והאמרי בינה** (אות ח).

ח. בשיטת הרא"ה יש להסתפק אם ס"ל כהחינוך, או שלדעתו בכל דבר מסתכלים על העניין בכללותו ובתכליתו ואם כולם רוצים בתכלית נחשב כשוה לכל נפש (וכגון תרופות שכיון שכולם רוצים להיות בריאים ממילא כל סוגי התרופות נחשבות שוות לכל נפש). (אות ד). **ודעת האבנ"ז, כת"ס, מהרא"ל צינץ והצי"א כמו הביאור השני שבדעת הרא"ה**. (אות ח).

ט. דעת הבית מאיר והתשובות והנהגות שגדר שוה לכל נפש אינו תלוי ברוב האנשים, אלא כל שאם היה מצוי לאנשים שאינם מפונקים (ואפי' אם הם המיעוט) היו מתאווים אליו הוא שוה לכל נפש ואם לא אלא היו רואים בו כפינוק בעלמא אזי אינו שוה לכל נפש. (אות ט).

י. דעת רוב הפוסקים שע"מ להיחשב שוה לכל נפש די במה שהוא שוה אצל רוב האנשים וא"צ שיהיה שוה ממש אצל כולם. ודעת הפנ"י והכת"ס שצריך שיהיה שוה ממש לכל נפש ולא די ברוב. (אות ט).

יא. ע"מ שיחשב שוה לכל נפש די במה שמי שהדבר מצוי לו נהנה ממנו מדי פעם וא"צ שיהיה דרכם להנות ממנו בכל יום. (אות י).

יב. הגדרת שוה לכל נפש משתנה מדור לדור כפי הרגילות בכל דור. (אות יב).

יג. יש שכתבו שגם בימנו שהשתנו הרגלי הרחיצה, רחיצת כל גופו אינה שוה לכל נפש, אך העיקר כדעת הסוברים שבימנו רחיצת כל גופו שוה לכל נפש. (אות א ואות יב).

יד. יש להסתפק אם רחיצה באמבטיה בימנו היא שוה לכל נפש או שהיא רק למפונקים ונראה להחמיר בזה (אות יב ואות יח).

טו. כתבו הרד"ך, הדברי יוסף והגרע"א שגזירת מרחץ פחות חמורה מאיסור שבות רגיל. (אות יג).

טז. בגזירת מרחץ ביו"ט ע"פ הר"ף וסיעתו ישנן מספר שיטות.

לשיטת העו"ש והא"ר גם מחוץ למרחץ מותר רק להשתטף כל גופו במים שהוחמו מעי"ט אך אסור לרחוץ כל גופו.

לשיטת הר"ן והשו"ע, במים שהוחמו מעי"ט מותר לרחוץ כל גופו חוץ למרחץ, ובבית החיצון מותר להשתטף, ובבית הפנימי אף אסור להשתטף. וכשיטתם נראה עיקר.

לשיטת הפנ"י מותר לרחוץ כל גופו בתוך המרחץ במים שהוחמו מעי"ט אא"כ ישנו חשש שיחשבו שהמים הוחמו בי"ט.

לשיטת הראש יוסף מותר בכל מקרה לרחוץ כל גופו בתוך המרחץ במים שהוחמו מעי"ט. (אות טו).

טז. הפנ"י והאג"מ ביארו שגזירת מרחץ בי"ט היא משום שאע"פ שהרחיצה שוה לכל נפש אך היא נראית כאינה שוה לכל נפש, ולפי דבריהם לכאור' בימנו אין לחוש לגזירת מרחץ (אות טז).

יז. מותר לרחוץ כל גופו במקלחת במים שהוחמו בעי"ט הן לאשכנזים והן לספרדים. (אות יב ואות טז-יז).

יח. יש להסתפק אם הרמ"א הכריע כשיטת התוס' או רק חשש לשיטת התוס', ונפק"מ אם יתיר בימנו לחמם מים בי"ט לרחיצת כל גופו. (אות יז).

יט. למעשה אף לאשכנזים ההולכים אחר פסקי הרמ"א אין להקל לחמם מים בי"ט לצורך רחיצת כל גופו. (אות יז).

כ. נראה עיקר כמ"ד שאמבטיה אינה נחשבת כתוך המרחץ ואין בה גזירת מרחצאות ואעפ"כ נראה לאסור לרחוץ בה כל גופו שמא רחיצה באמבטיה אינה שוה לכל נפש (אות יח).

כא. מים שהוחמו בי"ט בדוד שמש דינם כמים שהוחמו מעי"ט, ומים שהוחמו בי"ט בדוד חשמל המופעל ע"י שעון שבת יש להסתפק אם דינם כהוחמו בי"ט או בעי"ט. (אות יט).

כב. מותר להוציא מים חמים מהדוד ואין לחוש למה שהמים הקרים הנכנסים לתוכו מתבשלים ע"י המים החמים שבתוכו, והמחמיר בדבר סמוך להבש"מ של צאת יו"ט תע"ב (אות כ).